

Prekmuriana

Revija Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota
za literaturo in kulturno zgodovino

Letnik 2 / številka 2 / 2019

ISSN 2630-4449

ISSN 2630-4449

Prekmuriana

Revija Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota za literaturo in kulturno zgodovino
Letnik 2, številka 2

Založila in izdala: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, 9000 Murska Sobota

Za knjižnico: mag. Klaudija Šek Škafar

Glavna in odgovorna urednica: dr. Klaudija Sedar

Oblikovanje: Matej Končan

Naslovnica: Matej Končan

Fotografija na naslovnici: Pokrajina med Lipovci in Beltinci, 1931. Arhiv negativov na steklu Oddelka za geografijo, FF

Fotografije: PiŠK MS, dLib.si

Tisk: Tiskarna aiP Praprotnik d.o.o.

Naklada: 200 izvodov

December 2019

Revija je brezplačna.

Izdajo revije podpira Ministrstvo za kulturo RS.

Prekmuriana

Revija Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota
za literaturo in kulturno zgodovino

Vsebina

Uvodnik	4
Literarni utrinki	6
Pomen pravljicnih in bralnih ur pri Slovencih v zamejstvu	7
Motivika pravljичnega večera za odrasle – PIŠK Murska Sobota	8
Duhovna arheologija – pesniški opus Ferija Lainščka v prekmurščini	10
Selanska rotunda	15
Pod krošnjami.....	16
Kulturno-zgodovinski utrinki	19
Rastoča knjiga Murska Sobota	20
Narodna čitalnica v Murski Soboti.....	22
Sokolski dom Murska Sobota	24
Dober Pajdás Kalendárium (1899-1922).....	26
Razglednice – vse dragocenejše neknjižno gradivo v domoznanski knjižnični zbirki	29
Spomini	32
Prof. Nikica Brumen (1929-2001)	33
Dr. Vanek (Ivan) Šiftar (1919-1999)	35
Izbor iz domoznanske zakladnice 2019.....	37
100 dejstev o Prekmurju	38
Osamljenosti: izrazi tesnobe v »prekmurski« likovni umetnosti	39
100 let naše gimnazije: zbornik ob 100-letnici Gimnazije Murska Sobota	40
Kuča moje matere	41
Petelinček in osliček	42
Prekmurje ob zgodovinski prelomnici 1919.....	43

Uvodnik

Drage bralke in dragi bralci!

Letošnje t. i. prekmursko leto je bilo odeto v praznovanje in obeleževanje 100. obletnice priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom. Ob tem edinstvenem jubileju, ki mu je bila v letošnjem letu posvečena posebna pozornost in je bil počaščen s številnimi prireditvami ter spominskimi znamenji na visokem kulturnem nivoju, se s prav takšnim zanosom spominjamo še drugih jubilejev. Nekatere izmed njih tako v drugi številki revije Prekmuriana tudi izpostavljamo in se kot knjižnica, kjer literatura in kultura zasedata ključno mesto, pridružujemo z zapisano besedo, ki ne le pregovorno, ampak tudi dejansko ostane. V drugi številki sledimo zastavljene-mu konceptu revije, kar pomeni, da podajamo izbrane literarne in kulturno-zgodovinske vsebine, v zadnjem delu pa se spominjamo osebnosti, ki so s svojim neutrudnim delom in ustvarjalno močjo zapustile trajne sledi, tako v knjižnici kot v lokalnem in nacionalnem prostoru. Zaključujemo pa s knjižnim izborom iz letošnje domoznanske zakladnice, kamor pravzaprav spadajo vse domoznanske izdaje.

V literarnih utrinkih pričenjamo s pomenom pravljčnih in bralnih ur, s poudarkom na le-teh pri Slovencih v zamejstvu, zatem pa je pozornost namenjena še pravljčnim večerom za odrasle in razmisleku o motiviki devetega pravljčnega večera v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota. V letošnjem letu je bila veliko bolj kot sicer izpostavljena tudi prekmurščina, ki se v zadnjih letih vse bolj tudi zapisuje in izdaja v tiskani besedi, s čimer se ne le ohranjajo prvine jezika, ampak

tudi kontinuiteta in jezikovna dediščina. Še posebej doživeto to lahko spremljamo v pesniškem opusu Ferija Lainščka, ki je v letošnjem letu v prekmurščini izdal že tretjo pesniško zbirko oziroma pravzaprav dve. O leposlovnem navdihu sakralnega spomenika priča Selanska rotunda, vlogo knjige pri osebnem in duhovnem razvoju pa skuša približati kratka črtica Pod krošnjami.

Med kulturno-zgodovinskimi utrinki zaseda posebno mesto Rastoča knjiga, projekt Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota, ki je 100. obletnico priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev poleg tega vseslovenskega izobraževalnega in kulturnega projekta obeležila še s ponatisom dveh pomembnih izdaj iz prve polovice 20. stoletja (Matija Slavič, Prekmurje, 1921 in Vilko Novak (ur.), Slovenska krajina, 1935) in izdajo zbornika Prekmurje ob zgodovinski prelomnici 1919, ki mu namenjamo pozornost v zadnjem delu revije Prekmuriana. Naslednje tri vsebine so vezane na jubileje, na 100. obletnico prve čitalnice v Murski Soboti, na 90. obletnico zgraditve Sokolskega doma in 120. obletnico začetka izhajanja koledarja Dober Pajdás Kalendárium v Monoštru. Kulturno-zgodovinski sklop sklenejo razglednice kot posebna dragocenost neknjižnega gradiva, ki je v zadnjih letih postalo prava senzacija, saj nam prav te približujejo preteklo podobo okolja, v katerem živimo, rastemo in delujemo.

V spominih se ob 90. obletnici rojstva spominjamo bibliotekarke in bibliografke prof. Nikice Brumen (1929-2001), ki je bila vrsto let nosilni steber Študijske knjižnice in kasneje, po preimenovanju, tudi sedanjše knjižnice. Ob 100. obletnici rojstva in 20. obletnici smrti pa je spominski zapis namenjen še vsestransko dejavnemu in zaslužnemu dr. Vaneku (Ivanu) Šiftarju (1919-1999).

Iskrena zahvala vsem sodelavcem Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota, ki so s svojimi prispev-

ki obogatili drugo številko revije Prekmuriana, vam drage bralke in bralci pa želim čim prijetnejše branje. Dovolite si, da vas zapisane vrstice odpeljejo od vsakdanjega delovnega ritma in naj tudi letošnja številka revije Prekmuriana najde mesto v vaši domači knjižnični zbirki, h kateri se vedno znova radi vračate.

Urednica

Literarni utrinki

Metka Celec

Pomen pravljčnih in bralnih ur pri Slovencih v zamejstvu

Primer dobre prakse v porabskih vzgojno-izobraževalnih ustanovah

Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota že vrsto let svoje storitve in dejavnosti razširja tudi izven meja Slovenije, in sicer v Slovenskem Porabju na Madžarskem. Vsaka dva tedna porabske vasi in mesto Monošter obišče bibliobus, ki omogoča dostopnost knjižničnega gradiva in storitve za Slovence v zamejstvu, tako starejšim kot tudi učencem v dvojezičnih in narodnostnih šolah. Že nekaj časa pa murskosoboška knjižnica izvaja tudi različne bralne dejavnosti, tako za odrasle kakor za učence.

Sama sem dvojezične in narodnostne osnovne šole v Porabju, predvsem po zaslugi Metode Perger, gostujoče učiteljice iz Slovenije v porabskih šolah, začela obiskovati pred več kot desetletjem. Vsakih nekaj tednov tako obiščem naslednje lokacije, kjer izvajam pravljčnice ure:

- Osnovna šola Jánosa Aranya v Monoštru, 1. in 3. razred, skupaj 13 učencev, ki se učijo slovenščino po programu narodnostnega jezika;
- Osnovna šola Gornji Senik, vsi razredi, razdeljeni v dve skupini: 1. skupina od 1. do 4. razreda (24 učencev); 2. skupina od 5. do 8. razreda (27 učencev).
- Dvojezična osnovna šola Števanovci, vsi razredi, razdeljeni v dve skupini: 1. skupina od 1. do 4. razreda (25 učencev); 2. skupina od 5. do 8. razreda (20 učencev).

Pravljčarka Metka Celec po pravljčni uri z učenci 2. razreda OŠ Jánosa Aranya v Monoštru

Pravljčna ura v 2. razredu pri uri slovenščine v OŠ Jánosa Aranya v Monoštru

Izbor pravljic, basni in drugih zgodb prilagajam starosti in stopnji razumevanja slovenščine, prav tako pa nabor pripovedi tematsko zaokrožim. Za vsak svoj obisk izberem določeno temo, ki je povezana z aktualnimi prazniki, letnimi časi, šegami in običaji, po potrebi pa se posvetujem z gostujočo učiteljico. V lanskem letu smo se povezali z upokojenkami v Murski Soboti ter začeli s projektom Fantek in punčka, pri čemer učenci ob vsakem obisku prišijejo nekaj novega na omenjeni par. Tako se poleg bralnih aktivnosti učijo tudi različnih ročnih spretnosti.

Namen obiskov porabskih šol je naslednji:

- vsi učenci se učijo slovenščino po 6 ur tedensko kot narodnostni jezik, vendar se glede na učni program jezik v glavnem poučuje na komunikacijsko slovnični ravni, zelo malo pa je vključenih literarnih tem, zato je zelo zaželeno, da se učenci

srečujejo tudi z otroško in mladinsko literaturo v slovenskem jeziku.

- po dosedanjih izkušnjah opažam, da so otroci sprejeli način interpretacije literarnih del in poskušajo razumeti besedilo brez pomoči učiteljev, kar se mi zdi zelo pozitivno in je tudi potrditev, da je moj izbrani pristop (jasno, preprosto in nazorno podajanje pripovedi) ustrezen in učinkovit pri vseh štirih skupinah učencev.

Glede na to, da porabski učitelji žal ne poznajo slovenske literature, namenjene otrokom, niti prevodov tovrstnih literarnih del, tudi sami z zanimanjem prisluhnejo tem uram in posežejo po našem knjižnem izboru pravljic. Zelo pomemben cilj tovrstne knjižnične dejavnosti je tudi ta, da seznanjamo porabske učence in učitelje z otroškimi in mladinskimi literarnimi izdajami in da slišijo pravljice in pripovedi v interpretaciji naravne govorke slovenskega jezika.

Po izkušnjah sodeč, prav tako pa tudi po odzivu porabskih šol na sodelovanje murskosoboške knjižnice s pripravo in izvajanjem pravljčnih in bralnih ur, menim, da je ponujena vsebina odlična, pozitivno sprejeta in si tudi v prihodnje želim tovrstnega sodelovanja.

Julijana Vöröš

Motivika pravljčnega večera za odrasle – PIŠK Murska Sobota

Vodilni motiv letošnjega pravljčnega večera (21. novembra 2019) je bil napuh. Najbrž bolj po naključju, a vendar. Napuh, ki je ena izmed največkrat osmešenih človeških slabosti, še posebej v pravljicah. A kdo je kriv, da se posameznika poloti napuh? Je zmeraj kriv sam, njegova notranja želja, da bi bil nekaj več, da bi bil v ospredju pozornosti, da bi ga vsi občudovali? Ali pa dobi namig za vzvišeno mnenje o sebi najprej od drugih? Tako kot mačkon Robert, ki je svoji lastnici eden in edini, najlepši med lepotci mačkoni. Nenehna hvala ga tako prevzame, da si omisli pustolovščino v živalski vrt. Če je res tako lep, kako zavidljivo bodo nanj gledale šele druge živali. Toda v živalskem vrtu kaj kmalu boleče zgrmi na trdna tla. Kamorkoli gre, vsepovsod je nekomu v napoto, mu jemlje njegov življenjski prostor. Živali, ki »spadajo« v živalski vrt, ga odganjajo kot pritepenca, češ, kdo pa si ti, da se motaš med nami? Ko se nazadnje poln obdrgrin in ugriznin zavleče nazaj k svoji gospodarici, šele dojame, kje mu je mesto in komu v resnici velja za lepotca.

Napuh je vsakršne vrste. Mar ni poln napuha zajec, ki o sebi meni, da mora nenehno hiteti, da mora zmeraj imeti nešteto obveznosti in da za kogarkoli drugega razen samega sebe ni vredno izgubljeni časa? Šele ko ga čisto navadna lovska zanka ujame za taco in mu iz zagate pomaga medved, za katerega se zajec svoj čas sploh ni zmenil, spozna, da si je tu in tam le vredno vzeti čas za druge.

Kakšne vrste napuh je obsedel molja, ki ni videl drugega kot sladkarij? Še govoriti je ob tem pozabil, saj je v sebi nenehno razmišljal o hrani. Ob tem pa se je

nekoč kar zgrozil, ko se je zavedel, da iz sebe ne spravi več besede. Po pomoč se je obrnil na veverico. Ta ga je sprva vzela v šolo in ga učila abecede, ker pa napredka ni bilo, sta z mravljjo skovali zaroto. Spekli sta mu tako veliko torto, da je bila še za molja preveč. Ko od sitosti ni zmoget več dihati, onidve pa sta mu še in še ponujali, so iz njega končno privrele besede. In je bil hitro, sicer malo kruto, ozdravljen napuha.

Človek, ki je obdeloval zemljo, ta pa mu je vsako leto bogato obrodila, je spet po svoje napihnjen. Ne zmore se več zadovoljiti z malim, vsak dan bi rad več in več. Ko se mu izpolni pravljicična želja in se dan s soncem na nebu vred podaljša v neskončnost, sta njegov napuh in oblastnost na vrhuncu. Ne zmeni se za reveže, ki mu obdelujejo zemljo, ne zmeni se za reveža, ki ga prosi vbogajme. Še celo kruto se ponorčuje iz njega. In ko vila od zgoraj vidi, kako je zlorabil njeno dobrosrčnost, ko mu je izpolnila željo, bogatina, ki je bil res ves prepreden z napuhom, kruto, a pravično kaznuje.

Pravljica o revnem ribiču prekmurskega zbiratelja Pal-ka Gala vsebuje motive, ob katerih se poslušalec med drugim spomni svetopisemskih prilik. O polnih mrežah rib, vesoljnem potopu... Pravljica je postavljena v naše okolje, ob reko Muro. Revež svojo številno družino preživi z golj z ribarjenjem v reki, kar pa vsak dan ne gre. So tudi dnevi, ko ulova ni in ni. V enem izmed takšnih dni se ribiču iz vode prikaže rečna vila. Skleneta dogovor, po katerem naj bi ribič našel njen izgubljeni prstan, vodna vila pa bi mu omogočila vsakodnevni ulov. A prstan v eni izmed nič kaj vrednih rib najde njegova žena. Ulov bi bil od zdaj naprej čudovit, če se žene ne bi polotil napuh. Možu ne dovoli več, da bi čudežni prstan vrnil njeni lastnici, hoče ga zase. A se tudi njen napuh žalostno konča.

Morda je motiva napuha še najmanj v pravljici o sleparju in roparju. Dva poklica, ki se ju pošteni ljudje na daleč izogibajo. Zato pa svojo vlogo odigrata v pravljici. Slepar in ropar namreč skleneta zavezništvo, ki se po raznih smešnih peripetijah končata v prid sleparja. Vsak slepar je večš ropanja, kakšen ropar pa je lahko kdaj tudi osleparjen. Zabavna pravljica, ki se na svoj način ponorčuje celo iz smrti.

Pravljice so tudi letos pripovedovali knjižničarji iz Maribora, Slovenske Bistrice, Ptuja, Ljubljane in Vesna Radovanovič iz soboške knjižnice. Prijeten večer, vsi pripovedovalci so izbrali primerno dolge pravljice, da jim je bilo mogoče slediti in jih razumeti. Naj bo tako tudi v naprej.

Vesna Radovanovič Duhovna arheologija – pesniški opus Ferija Lainščka v prekmurščini

Letošnje leto je v slovenskem prostoru zaznamovano s stoto obletnico priključitve Prekmurja k matičnemu narodu. Veliko je govora, veliko zapisov v prekmurščini, kar priča, da se materni jezik tega območja ohranja. A sam zapis prekmurščine ni enoten, zato je pred nami, Prekmurci, naloga, da ga poenotimo.

Feri Lainšček, avtor, ki svoja dela objavlja tudi v prekmurščini, in letos, ko praznujemo za Prekmurje tako pomembno obletnico, tudi sam praznuje pomembno obletnico – 60 let rojstva. In v tem pomembnem letu je izšla pomembna knjiga – pesniška zbirka **Komi de ravnica bejla / Komu bo ravnica bela**.

A to ni prvo spogledovanje avtorja s prekmurščino v verzih. Izdal je že dve pesniški zbirki: **Nigdar nèboš znala: moje prekmurske verzuške pa kejpi** (2007) in **Lübezen: verzuške** (2014). Tako prva kot tudi druga pesniška zbirka vsebujeta fotografije avtorja.

Prva, **Nigdar nèboš znala**, seveda z naslovno pesmijo, ki je tako ljuba avtorju, da jo zmeraj znova rad prebere na literarnih nastopih in z njo očara občinstvo, je ena njegovih prvih zapisanih v narečju. Vsebuje tudi nekaj arhaičnih izrazov, ki so se v današnjem govoru že izgubili – poštija, baba peldivica... Opremljena je s črno-belim fotografijami, ki dajejo pesmim še dodatno noto – noto, ki spominja na vse tisto, tisto – nekoč. Motivi fotografij so iz narave, tudi portreti ljudi, s katerimi je avtor sodeloval, bodisi na literarnem bodisi na glasbenem področju.

Naslovnica pesniške zbirke Ferija Lainščka *Nigdar neboš znala: moje prekmurske verzuške pa kejpi* (2007)

Pesnik se rad spogleduje z ljudskim izročilom in uporablja strukture, ki so zanj značilne – tako v formi kitice kot tudi v izrazju (ponavljanje, motivi, nasprotja, prisodobne). V zbirki so predvsem ljubezenske pesmi pa tudi take z razpoložensko tematiko (*Ravnica in Vse de šče, kak je bilou*). Izšla je pri založbi Franc-Franc v Knjižni zbirki Med Muro in Rabo, in sicer leta 2007.

Franci Just v knjigi *Po ravnici navzgor: Literarni opus Ferija Lainščka; evidence in refleksije* (2010), v svojem prispevku »Izdelano v literarnem laboratoriju Ferija Lainščka po postopku duhovno pesniške arheologije – Lainščkov narečni opus«, v zaključnem delu zapiše zelo pomembno ugotovitev: »...da je Lainšček s svojimi prekmurskimi pesmimi v času revitalizacije (...) narečja dokazal, da je narečje lahko tudi kultiviran govor in prepričljiv pesniški nagovor.«

NIGDAR NÈBOŠ ZNALA

*Nigdar nèboš znala,
kak se vrabli na toj streji
cejli mili den küšüjejo.
Kak se vrane na toun droudi
sveklou poglejüjejo.
Kak ena stara sraka
po tej dvoriščaj grdou kradne –
grdou kradne, te pa pod večer s kejson
srakoperi pod perout spadne.*

*Nigdar nèboš znala, kak se pijanci,
šteri tū na küjkli čemijo, domou bojijo.*

*Kak kakša stara mamica
v kmici sama idouč moli devico Marijo.
Kak tū doli na poštiji včasi što obstojij,
kak da bi nej bilou za naprej več potij.*

*Nigdar nèboš znala,
nej, toga nigdar nèboš znala,
zakoj mi včasi paše takša žmetna kmica.
Zakoj odpejran oukna,
da okouli lejče baba peldivica.*

*Nigdar nèboš znala,
nej, toga nigdar nèboš znala,
če boš pa znala,
nèboš mogla razmeti.*

Naslovnica pesniške zbirke Ferija Lainščka *Lübezen: verzuške* (2014)

Pesniško zbirko **Lübezen: verzuške** (Klar; F. F. Lainšček, 2014) je avtor zastavil na prav poseben način. Oblika priča o tem, da se je avtor poglobljal v to, kako bi lahko bila knjižica s pesmimi zmeraj in vsepovsod dostopna – na pešpoti, v avtobusu, na vlaku, letalu... Izbral je obliko »dlančnice«, kot jo je sam poimenoval. Knjižica lahko ostane v žepu, lahko je v ženski torbici, še najpomembneje pa je, da jo lahko stisnemo nekomu v dlan in mu tako izkažemo naklonjenost ali zgolj pozornost s podarjenimi verzi.

Čeprav je ta rdeča knjižica drobna, je v njej natisnjenih kar 22 pesmi, ki na 70-tih straneh z dovolj vidnimi, velikimi črkami popeljejo bralca med fotografije, ki so tokrat v barvni tehniki, motivi pa so večinoma iz narave, na eni izmed fotografij je tudi avtor.

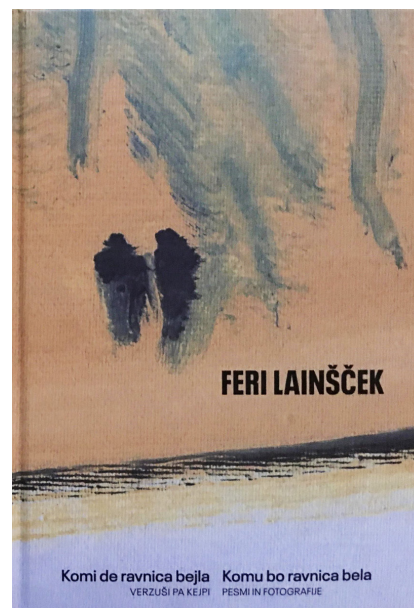
SKRITO BLAGO

*Bejlo polje, bejla cesta,
snežg je bejli spadno,
v malo j vejsi velko blago
nekome san fkradno.*

*Naj več zvezde ne gorijo,
tudi me jsec zajde,
naj tou skrito blago
nišče več ne najde.*

*Ne j je krouna, ne j je svila,
ne j so novci zlati,
mo je blago je srmaško,
ge san pa bogati.*

*Ne j je angeo, ne j je vila,
ne j je praf devica,
mo ja lujba je najlepša
za mene j kralica.*

Naslovnici pesniške zbirke *Komi de ravnica bejla*: *Komu bo ravnica bela* (2019)

Tretja pesniška zbirka, ki je ugledala luč sveta leta 2019, torej ob pesnikovem jubileju, je bistveno drugačna od ostalih dveh. **Komi de ravnica bejla / Komu bo ravnica bela** je ne samo dvojezična, ampak je izšla celo v dveh različnih izdajah knjige, ena pri ARGU, društvu za humanistična vprašanja, druga v Knjižni zbirki Med Muro in Rabo pri ARGU, društvu za humanistična vprašanja in Zvezi Slovencev na Madžarskem.

Naslovnico krasí slika akademskega slikarja Zdenka Huzjana, odeta v sončno rumeno barvo. Knjigo je pesnik zopet opremil s svojimi črno-belimi fotografijami narave. Prav tako kot v pesniški zbirki Nigdar neboš znala je v zbirki portret avtorja, delo fotografa Denisa Cizarja.

Feri Lainšček je v pesniški zbirki (i)zbral pesmi, ki so prvotno izšle v slovenščini, nato pa jih je predstavil v prekmurščino, ali pesmi, ki so že bile zapisane v prekmurščini in jih je prepesnil v knjižni jezik. Tako je nastal še en dragocen zapis za Prekmurce, ki ohranja njihov materni jezik tudi v verzni obliki. Franci Just, urednik pesniške zbirke **Komi de ravnica bejla / Komu bo ravnica bela**, je v spremni besedi »Dvoglasna pesniška meditacija« zapisal: »...V teh pesmih svoje <raziskovanje> zvočno-ritmičnih potencialov in duhovno arheologijo jezika uresničuje tako, da aktualizira tradicionalne pesniške in arhetipske strukture ter jih hkrati skladno z izpovedno intenco razgrajuje in povezuje v nove pesemske organizme s prepoznavnim avtorskim literarnim pečatom. Metrično vezani in na gosto rimani verzi zanj niso utesnjujoči, temveč so mu široko zvočno polje za pesniško <meditacijo>...« Tako je Feri Lainšček »še enkrat dokazal, da je lahko narečje, najsi bo kot izvirni ali prevodni jezik, visoko kultiviran govor in literarni nagovor,« s pomenljivi besedami zaključil urednik.

V zbirki tako zasledimo pesmi, ki so bile izvedene samo kot skladbe mnogih »bendov«, s katerimi avtor

sodeluje, in pesmi, ki so že izšle v drugih pesniških zbirkah. Pesem, ki je zagotovo ena najlepših pesnitev, posvečenih materi – Hiša svetega Nikolaja, je pesnik izdal v samozaložbi že leta 1990, tokrat jo je prestavil v prekmurščino in zagotovo daje prav poseben pečat zbirki – posvečena je materi v maternem jeziku. Tako kot jo je tenkočutno pesnik zapisal v knjižnem jeziku, tako tenkočutno jo je tudi prestavil v prekmurščino.

In samo tisti, ki znajo »poslušati s srcem«, bodo ob branju te poezije lahko začutili vso veličino jezika, ki jim je s to zbirko podarjena.

Pesniški opus Ferija Lainščka je široko razvejan, saj nas očara tako v knjižnih zbirkah za odrasle, mladostnike in otroke kot v uglasbenih besedilih različnih izvajalcev – kantavtorjev, glasbenih skupin, otroških in odraslih pevskih zborov, celo v muzikalih.

Kot je sam zapisal v Cicibaniji »Mika me mika pot do obzorja, kjer se luna zemlje dotika«, tako lahko zagotovo trdimo, da ga mika tudi vse tisto, kar ni le na nebu, ampak kar je tudi skrito globoko v nas – arhetipskost, ki z ubeseditvijo v maternem jeziku dobiva še poseben pomen, in s tem tudi dokazuje, da lahko narečje kot literarni jezik prepričljivo stopa ob boku knjižne slovenščine.

Literatura:

Lainšček, Feri et al. *Po ravnici navzgor: literarni opus Ferija Lainščka - evidence in refleksije*. Ur. Franci Just. Murska Sobota: Franc-Franc, 2010.

IŽA SVEJTOGA NIKOLAJA

*Bijla je tan voda,
voda, štera gor je tekla,
takša voda.
Globko je tej prignjen odo,
šteri jo je noso vō s potoka.*

*Bijla je tan vrba,
vrba tak kak rouka,
bormič samo ena takša rouka,
ena tüdi njejna tenja,
štera vnoči se zdigavle,
prejk dnejava pa doj mejra.*

*Bijla je tan trava,
trava, trava, trava,
takša trava.
Če je štoj tan dugo ležo,
ga je skouz pa skouz zarasla,
ka je lejko furt ostala trava,
tista trava.*

*Bijla je tan mama.
Tak kak voda, tak kak vrba, tak kak trava,
takša mama.*

...

HIŠA SVETEGA NIKOLAJA

*Bila je voda,
voda, ki navkreber teče,
taka voda.
Globoko sklonjen ta je hodil,
kdor jo je hotel iz potoka.*

*Bila je vrba,
vrba kakor roka;
bojda ena sama taka roka
in pa njena mrka senca,
ki ponoči rase
in podnevi pada.*

*Bila je trava,
trava, trava, trava,
taka trava.
Kdor je v njej obležal,
ga je skoz in skoz prerasla,
pa je bila še zmeraj trava,
tista trava.*

*Bila je mama.
Kakor voda, kakor vrba, kakor trava,
taka mama.*

...

Julijana Vöröš Selanska rotunda

Selanska rotunda oziroma rotunda v Selu na Goričkem je rimsko-katoliška kapela, zgrajena verjetno v prvi polovici trinajstega stoletja, v obdobju pozne romanike. Umeščena je v dolino kobiljanskega potoka. Meceni njene gradnje naj bi bili vitezi templarji, ki so se na tem delu ogrskega ozemlja naselili konec 12. stoletja. Gradbeni element je opeka, streha pa je prekrita s škodlami. Njena arhitekturna značilnost sta polkrožna apsida in obokana notranjost v obliki kupole. Zgodovina omenja poznogotski oltar s prizori iz Marijinega življenja, zavetnikom sv. Nikolajem ter madžarskimi svetniki, ki je bil sredi 19. stoletja podarjen Narodnemu muzeju v Budimpešti. Freske v današnji rotundi so večinoma iz 15. stoletja, medtem ko naj bi bila freska *Pohod in poklon treh kraljev*, ki je ohranjena fragmentarno, naslikana že v 14. stoletju.

Kapela sv. Nikolaja (in Device Marije) prav zaradi svoje značilne arhitekture še danes velja za posebnost srednjeveške gradnje. Čeprav v zgodovini krščanstva najbrž ni imela res izrazite vloge, je danes ena izmed najbolj obiskovanih sakralnih zgradb v Prekmurju in pomeni temelj splošne izobrazbe o Prekmurju ter Severovzhodni Sloveniji.

Selanska rotunda v besedi

Selanska rotunda, srednjeveška romanska kapela, stoji na samem izven vasi Selo na Goričkem. Ne le, da spada med najbolj znane in prepoznavne arhitekturne znamenitosti Prekmurja, okoli stavbe so se skozi zgodovino spletale najrazličnejše legende in pripovedke. Od tega, kako so vitezi templarji začeli graditi krščanski tempelj do bolj ali manj tragičnih ljubezni med do-

mačimi dekleti in vitezi ali kasneje gospodarji dvorca Matzenau v bližnjih Prosenjakovcih. Tako kot ob sleherni znameniti zgradbi, tako tudi ob selanski rotundi. Zapisane ali zgolj spregovorjene. Na natečaju založbe Volosov hram je prevladala misel, naj ljudje, ki zgradbo tako ali drugače poznajo, uporabijo svoj umetniški navdih in kapelo ovekovečijo še leposlovno. Rotunda je bila namreč vse do danes bolj domena arhitektov in umetnostnih zgodovinarjev, ne pa tudi pisateljev. Iz natečaja je nastala knjiga z naslovom *Selanska rotunda v besedi*. »Glavna oseba« je tako postala cerkev, o njej pa so prekmurski in drugi, večinoma že uveljavljeni avtorji, izpisali vsak svojo zgodbo. Kot že omenjeno, o bojih s Turki na tem območju, o vitezi križarjih, ki so dali zgraditi cerkev s pomočjo domačinov, o zakladu, ki naj bi bil skrit nekje v podzemlju, o ljubezni, brez katere v takšni literaturi pač ne gre, pa še dve zgodbi, ki govorita o neposredni izkušnji z rotundo v današnjih dneh. Piscem ne gre za visoko jezikovno ali literarno izpovedovanje, ampak za upodobitve, ki bi znale pritegniti še kakšnega obiskovalca. Ter vse tiste bralce, ki jim je še mar za ustvarjalnost davno pozabljenih stoletij.

Izbrani odlomek iz knjige Selanska rotunda v besedi, str. 111 (Irena Šrajner):

Še dandanes znajo ljudje povedati, da ob posebnih nočeh na področju bojov med Kobiljem in Motvarjevci, kjer danes teče ravna cesta, na tisti veliki ravnici zagorijo plameni turškega zlata in turških duš, ki blodijo v tuji deželi. Tudi ob selanski rotundi in v okoliških gozdovih blodijo tuje duše, ki iščejo pot domov.

Kakor svetlikajoči oranžno rumeni plameni svetijo in se iščejo še danes. Temu stari ljudje rečejo, da gori turško zlato in se iščejo tuje duše. Prav zares pa drži, da

na mestu in v okolici rotunde izžareva posebno mila energija, ki dobrodejno in osrečujoče vpliva na obiskovalca ...

Selanska rotunda ok. leta 1970. Arhiv PIŠK MS

Literatura:

Balažič, Janez. Selo: umetnostni spomeniki. *Enciklopedija Slovenije* 11, 1997, str. 41 – 42.

Balažič, Janez: *Selanska rotunda sv. Nikolaja in Device Marije*. Moravske toplice: TIC, 2009.

Frančič, Franjo et al. *Selanska rotunda v besedi*. Ur. Robert Titan Felix. Pekel: Zavod Volosov hram, 2019.

Zadnikar, Marjan. *Rotunda v Selu*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1967, str. 5 – 9.

Klaudija Sedar Pod krošnjami

Po več desetletjih, zagotovo najmanj štirih, je na lepo jesensko nedeljo zbrala dovolj poguma, da se zapelje v svojo rojstvo vas in mimo hiše, ki jo je morala zapustiti še kot majhno dekle. Vsa ta leta je nosila v sebi močno bolečino iz svojega otroštva, bila jezna na domače, še bolj pa nase. Bala se je spominov in bala se je soočenja, pravzaprav s seboj. Večkratni poskusi, da se zapelje tja, se niso izšli, saj so ji v trenutku, ko se je odločila za ta podvig, noge otrdele. Ni jih mogla premakniti, in to je razumela kot sporočilo, da verjetno še ni čas. Mož ji je vsakokrat prijazno ponudil spremstvo, a ga je, čeprav ga je neizmerno ljubila, venomer ostro zavrnila: »Ne. Šla bom sama. Na tisti kraj se želim vrniti sama.« Bolela jo je samo že misel na dom, že sam pogled na domač travnik, na krošnje dreves, pod katere se je v mislih pogosto vračala, kajti tja segajo začetki njene duhovne rasti, topline in zgodbe, ki jih je poslušala vedno znova in znova. Zapomnila si ni nobene, niti naslova ne lika, kaj šele sporočila. Čeprav tudi tistega dne noga ni bila lahka, je bila odločena, da zdaj ali nikoli. Vozila se je več sto kilometrov, opazovala krajino okoli sebe, občudovala spomenike kot pomnike preteklosti, jih poskušala umestiti v prostor, prebrati sporočilnost. Tudi sama je imela tovrsten pomnik, krošnje, pod katerimi se je kot mlada pastirica večkrat za hip spočila in pod katerimi je ob lepem vremenu sedela lepa deklica s knjigo. Ko bi jo le kdaj vprašala po imenu, je večkrat pomislila. Ničesar ni vedela o njej, pa čeprav je stanovala le streljaj od njihove hiše. Le to, da je bila hči uglednega plemiča, a »z njimi se ne smemo družiti, niti pogovarjati«, je pogosto slišala od mame. Bili so to težki časi, v katere se ne bi želela vrniti, a preden se njen zemeljski čas izteče, bi želela vedeti zakaj, zakaj sta jo starša kot desetletno deklico poslala drugam, pod pretvezo, da

je to le začasno, kakšen mesec, največ dva. Vrnitve ni bilo, niti je ni nobeden od domačih, staršev in dveh starejših sestra nikoli obiskal, niti kasneje poiskal. Še ne dolgo nazaj je preko znanke izvedela, da sta nekje pet let po njenem odhodu oba starša umrla, eden za drugim, sestre so se omožile in odselile. Da je niso starši poiskali po slišanjem še razume, ne najde pa razloga za pozabo sestra, saj so bile kot eno, zavetnice v dobrem in slabem. Sprejela je svojo usodo, tudi ko je morala pri nadomestnih starših spati pred pragom in bila zmerjana vsak dan znova. V šolo je začela hoditi komaj s petnajstimi leti, ko jo je prijazni gospod Aleks, družinski prijatelj njene druge družine, vzel k sebi pod pretvezo, da njegova gospodinja potrebuje pomočnico, pravzaprav pa iz usmiljenja. Tam je iz pastirice in služkinje postala gospodična, vsak dan lepo oblečena, počesana, z lastno in lepo urejeno sobico. Aleksova gospodinja jo je od prvega dne vsak dan po pet ur poučevala, najprej pisati in brati, potem računati ter spoznavati ožji in širši svet okrog sebe. Aleks je bil navdušen nad dovtetnostjo deklice, nad njeno radovednostjo, sploh pa na njene deklamacije ob sobotnih večerih pod krošnjami na vrtu. Nista se je mogla naposlušati, poezijo je tako čutno deklamirala, da sta vsakokrat ostala brez besed. Aleks je poskrbel, da je s sprejemnimi izpiti končala osnovno šolo, nakar jo je vpisal na tečaj za literarno izražanje, saj je prepoznal njeno ambicioznost in nardarjenost, ki jo je morala dolgo držati potlačeno. Le kdo bi si mislil, da bo dekle, ki pred dvema letoma ni znala niti brati in pisati, pisala že lastne pesmi, v katerih je bilo toliko hrepenenja, iskanja toplote, varnosti, česar ni nikoli imela. Kot sta mu povedala znanca, ki sta ju vzela k sebi za pastirico, starša nista zmogla skrbeti za tri otroke, zato sta najmlajšo dala v rejo. Sam je pred leti ovdovel, žena je umrla zelo mlada, ko sta ravno načrtovala otroka. Po nekaj letih, odkar je bil sam, a nikoli osamljen, je opazoval, kako je Lina postajala ženska

in sčasoma mu je postajala vse bolj všeč. Ob nedeljah jo je večkrat povabil s seboj na kulturni izlet, kot ga je sam imenoval. Razkazoval ji je lepote krajev, ji približeval kulturni čar in sledi preteklih stoletij. Nedelja je bila samo njuna in uživala sta drug ob drugem. Tudi njene oči so ga vedno bolj začele gledati kot moškega in vedno manj kot gospoda, ki ji je omogočil lepše življenje. Neke nedelje ob ogledu majhne cerkvice jo je pod bližnjo krošnjo zasnuhil in Lino so polile solze. Aleks se je ustrašil, Lina pa mu je v joku povedala svojo zgodbo iz otroštva in o lepi deklici, ki ji je brala zgodbe pod krošnjami, zatem pa privolila. Bila je srečna, le vezi z otroštvom so jo preveč bolele in prav zato se je hotela s tem soočiti. Morala se je, še toliko bolj, ko ji je Aleks povedal, zakaj je morala od doma.

Tiste nedelje je bila vse bližje rojstnemu kraju in hiši, vse bolj je trepetala, v prsih jo je dušilo, notranji glas je kričal, da ne bo zmogla pripeljati do cilja. A v tem času notranjega boja je bila že tam, tik pred hišo, od katere je ostalo komaj kaj, zapuščeni kulturni čar, kot bi rekel njen Aleks. Ko je stopila iz avta, se je čas odvrtel nazaj, videla je očeta, ki je neutrudno delal na polju, mamo, ki je skrbela za hišo, sestrice, ki so boste skakale po dvorišču in tam v daljavi pod krošnjami lepo deklico s knjigo. Še enkrat bi rada slišala njen glas in zgodbe, ki jih takrat ni razumela. Le kako bi, če je bila vse dni sama s kravo na pašniku, po paši pa nosila vodo iz skupnega vodnjaka. Hitela je zdaj tja, prav tako kot nekoč, da bi slišala glas deklice. Stopila je pod krošnjo in zaprla oči. Po tolikih letih je znova videla lepo deklico s knjigo, ki bere, poslušala njene zgodbe, ko pa je odprla oči, je na deblu videla zapis: »V spomin na deklico, ki je poslušala moje zgodbe, Eva.« »Eva ji je ime,« je sedaj vzkliknila Lina. »Vsega se spomnim! Le zakaj se nisem že prej vrnila sem?« Poiskati je morala le še en odgovor, zakaj je morala od doma. »Koga naj vprašam, kako izvem?« se je spraševala. Hodila je nazaj do hiše, iskala v sebi

odgovor na vprašanje, ki jo je dušilo, vendar zaman. V tem transu razmišljanja jo je nagovoril neznanec, češ ali lahko pomaga oziroma koga išče. Lina se je razgovorila, sogovornik še bolj. Resnica je bila bridka, pa vendar blagodejna za dušo. Pomirjena, rešena dvomov in bolečine ter duhovno bogata se je vrnila domov, v zahvalo pa zapisala svojo zgodbo pod krošnjami.

Kulturno-zgodovinski utrinki

Klaudija Sedar

Rastoča knjiga Murska Sobota

Pestrost, barvitost, povednost, bogastvo jezika in sveta okrog sebe spoznavamo skozi knjigo. Pisana slovenska beseda se že stoletja prenaša iz roda v rod, iz generacije na generacijo. Kot rastejo besede v knjigi, tako rastemo mi. S knjigo.

Začetki Rastoče knjige, katere idejni vodja je dr. Janez Gabrijelčič, segajo v leto 2000, ko je bilo ustanovljeno tudi Društvo Rastoča knjiga. Ta vseslovenski projekt poudarja pomen knjige, kulture, znanja in odličnosti slovenskega naroda; poudarja vse dosežke pisne kulturne dediščine, prav tako pa osvešča o pomenu knjige, ki nagovarja slehernega človeka, bralca k osebni rasti s kulturo, znanostjo in umetnostjo. Projekt, ki ohranja vrednote preteklosti ter osvešča in opominja na bogastvo in dragocenosti v določenem okolju, je namenjen promociji prepoznavanja slovenskega naroda kot naroda kulture, znanja, odličnosti. Od leta 2010 je tudi mednarodni projekt pod imenom Združene Rastoče knjige sveta, s čimer opominja na velike stvaritve s ciljem povezovanja narodov na kulturno-znanstvenem področju.

V Sloveniji je v projekt Rastoča knjiga vključenih že več različnih organizacij, bodisi z obeležji, razstavami ali drugimi opomniki. Na Ta veseli dan kulture v letu 2019, v okviru 100. obletnice počastitve priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom, se je projektu priključila tudi Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota - z Rastočo knjigo Mursko Sobota.

Napisal jo je človek za človeka, mu predal ključ do znanja, modrosti, življenjskih spoznanj, za kulturno-duhovni in splošni razvoj. Knjige – prav vse so vogelni kamen v naši kulturi.

Rastoča knjiga Murska Sobota pričenja rast z doslej prvo znano tiskano knjigo v prekmurskem jeziku Mali katekizem iz leta 1715, ki jo je za potrebe svojega naroda, prekmurske rojake, pripravil Franc Temlin. Ta knjižni dar ni pomemben le kot svojevrsten jezikovni dosežek, torej prevod in zapis v razumljiv ljudski jezik, ampak tudi izjemen kulturni dosežek, kajti a priori je šlo za spodbujanje slovenstva in skrb za ohranjanje slovenske besede, za razvoj in rast duhovne kulture, za katero Temlin v pismu pietistom, v katerem jih naproša za denarno pomoč pri natisu knjige, pravi, da so njegovi rojaki zaradi pomanjkanja knjig v lastnem domačem jeziku zagrnjeni v goste oblake teme.

Kulturne dosežke, razcvet, vrednote spoznavamo skozi književne stvaritve. Z njimi rastemo, osebno, duhovno, celostno. Ker je v znanju moč, je skrivnost, je uspeh.

V Predgovoru Malega katekizma iz leta 1715 je Temlin med drugim zapisal besede **»Vzemi záto ov moi máli dár za veliko ino za dobro«** in prav te besede so tudi vtakovane ob obeležju Rastoče knjige Murska Sobota. Obeležje je obenem tudi poklon vsem piscem v slovenski kulturni zgodovini Prekmurja, ki so prispevali svoj dar za razvoj in ohranitev slovenstva v Prekmurju, poklon ustvarjalnemu duhu slovenstva v prekmurskem kulturnem prostoru.

Lahko je manjša, večja, tanjša, debelejša, poučna, leposlovna, strokovna, znanstvena, zabavna ... takšna in drugačna je vir znanja in informacij. Prav vsaka je ovita z dragoceno modrostjo. Knjiga.

Kot posebno kulturno izhodišče, ki predstavlja dosežke in mojstrstvo posameznikov, njihovo duhovno snovanje, Rastoča knjiga Murska Sobota prav tako odpira nove možnosti sodelovanja, rasti in razvoja, tudi v smeri kulturnega turizma, po drugi strani pa spodbuja krepitev znanja, kulture in umetnosti. Z Rastočo knji-

go nedvomno povečujemo in poglobljamo znanje na vseh ravneh našega delovanja, ob tem pa spodbujamo ustvarjalnost, lastne interpretacije in bogatimo vrednote.

Osnova obeležja, ki poudarja pomen knjige, kulture, znanja in odličnosti slovenskega naroda v Prekmurju, so školjke z asociacijo na knjige, nad njimi pa hobotnica kot misel na Panonsko morje, kar na vrhu skleno posvetilo **V počastitev slovenske pisane besede in književne ustvarjalnosti v Prekmurju**. Skulptura kot poklon slovenski knjigi v prekmurskem jeziku je delo akademskega kiparja Mirka Bratuše.

Kdor se uči brez knjig, s sitom zajema vodo. S ponosom na književno izročilo, na ustvarjalnost in tradicijo ohranjamo vrednote slovenstva. Naj bo bogata pisna kulturna dediščina naš privilegij, naj bo naš simbol.

Literatura:

Petnajst let projekta *Rastoča knjiga* (ur. J. Gabrijelčič in M. Tratnik Volasko). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije, 2016.

Radovanovič, Vesna in Sedar, Klaudija. *Mali in veliki dar: kulturni program*, 2019. Arhiv PIŠK MS.

Luther, Martin. *Mali katechismus, touje tou krátky návuk vöre kerschánszke* (prev. Temlin Franc). Murska Sobota: Pomurska založba, 1986 (faksimile; spremna beseda M. Kuzmič).

Rastemo z Rastočo knjigo,
A vsak drugače in po svoje.
Slavimo pisne kulturne dosežke,
Ta mali dar za veliko in za dobro.
Odličnost slovenske besede
Častimo in s ponosom delimo,
A varujemo kot najdragocenejši dar.

Knjige naš vir so in navdih,
Nevedni bili bi brez njih.
Jezik del naše je identitete
In kulture, je naš zaklad.
Gradniki njega so glasovi in besede,
A le zapisane ostanejo za zmeraj.

Rastoča knjiga Murska Sobota, odkritje pri PIŠK MS na Ta veseli dan kulture, 3. decembra 2019. Foto: Aleš Cipot

Klaudija Sedar Narodna čitalnica v Murski Soboti

Knjižnice v Prekmurju so napram ostalemu sedanjemu slovenskemu prostoru pozno nastopile svoje poslanstvo. Ustanavljati so se začele šele konec 19. stoletja, vendar so bile te knjižnice še skromne, prav tako niso bile javne knjižnice, ampak društvene, kar pomeni, da so vanje smeli zahajati le člani društev. Ljudske knjižnice, v katere so imeli dostop vsi, ne glede na narodnost, vero, poklic in spol, so se začele ustanavljati šele po drugi svetovni vojni. Kot prva je bila v Murski Soboti leta 1945 ustanovljena Knjižnica okrajnega odbora OF, ki je skupaj s Študijsko knjižnico Murska Sobota, ustanovljeno leta 1955, tudi predhodnica današnje Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota. Kot ima današnja sodobna knjižnica, so imele tudi njene predhodnice v sklopu knjižnice čitalnico, a v preteklosti so predvsem v mestih in trgih nastajale samostojne čitalnice. Mesto Murska Sobota je prvo čitalnico dobilo leta 1919, domovala pa je v prostorih nekdanjega kazina v takratnem hotelu Dobray, prav tako je čitalnica prevzela inventar društva Kazino (ustanovljeno leta 1875, v hotelu Dobray je prostore dobilo leta 1909), ki je imelo tudi svojo knjižnico. Ta prva prekmurska slovenska čitalnica je bila ustanovljena 5. decembra 1919, njen predsednik je postal veterinar dr. Javornik, podpredsednik pa gimnazijski ravnatelj Bračko. Pobudniki za ustanovitev so bili pravzaprav levo orientirani *prišleki*, torej uradniki, učitelji in drugi uslužbenci, ki so po priključitvi Prekmurja tedanji Kraljevini SHS prihajali v Prekmurje iz osrednje Slovenije, od domačinov pa so se liberalni politični opciji pridružili domačini kot nasprotniki Jožefa Klekla st. Med bistvenimi vrednotami je bila liberalcem narodnost in s tem ciljem so tudi

ustanavljali narodna društva. V ta namen je bila tudi ustanovljena Narodna čitalnica, kmalu zatem, 21. marca 1920, narodnoobrambno društvo Jugoslovanska matica, ki naj bi zbirala prispevke in zbujala zanimanje za Jugoslovane, ki so po Rapalski pogodbi ostali v Italiji. V slovenskih čitalnicah, na katere je bilo osredotočeno politično in kulturno življenje, so potekale različne prireditve, od gledaliških iger, koncertov, govorov, predavanj do drugih aktivnosti, imele pa so seveda tudi čitalniški inventar časopisov in knjig. Narodna čitalnica v Murski Soboti ni obstala dolgo, saj je bila na izrednem občnem zboru, 28. oktobra 1922, razpuščena, kar potrjuje tudi vpis razida društva v Uradni list z dne 30. 12. 1922: »Društvo »Narodna čitalnica v Murski Soboti« se je prostovoljno razšlo.«

Čitalnica v Murski Soboti obstoja že eno leto, a za narodno-prosvetno delo v Prekmurju ni storila nič ne sama ne kdo drugi. Čitalnica bi morala biti ognjišče prosvetnega dela v Prekmurju in skrbeti, da bi se zlasti v gornjem delu Prekmurja ustanovile slov. čitalnice. Žal da pri nas velja pravilo, da mora biti vsak Prekmurec najprej strankar, na to šele Slovenec — Jugoslovan. Pri nas v Prekmurju je treba mnogo podrobnega izobraževalnega dela, ter ni upati, da bi se brez krepke povzdige nacionalne zavesti izboljšale naše splošne razmere. Vse, kar se zanemari na tem polju, se zanemari v prid Madžarom.

Murska Straža: glasilo obmejnih Slovencev, let. 3, št. 2, 14. januar 1921

Izredni občni zbor (28. 10. 1922) sta vodila tajnik Čuček in (pod)predsednik dr. Vladimir Škerlak, ki je opisal pomen čitalnice in njene dosedanje uspehe, ob tem pa podal tudi sklep bivše madžarske elite društva Kazino glede zapuščine, da ena tretjina imetja pripade katoliški, druga luteranski in tretja židovski cerkveni občini, vendar pa je bilo to v nasprotju z društvenimi pravili. Notar Anton Koder, tudi ustanovitelj in prvi starosta društva Sokol, pa je dodal, da čitalnica ni še v nobeni točki svojega programa zadovoljila svojih članov niti

ostalega občinstva, pač pa to njeno nalogo izvršuje telovadno in ljudskoprosvetno društvo Sokol, ustanovljeno 18. marca 1920. Mirko Dujc, primorski rojak, je na povedano predlagal, naj se čitalnica opusti in naj vse društveno premoženje preide v roke zbirališča liberalcev Sokola, ki faktično deluje za izobrazbo in napredek ljudstva, kar je bilo tudi sprejeto z dvotretjinsko večino glasov. Celotni inventar čitalnice je tako leta 1923 prevzela knjižnica Sokolskega društva iz Murske Sobote, ki je bila sicer ustanovljena leta 1922 in je sprva delovala v prostorih hotela Dobray, od leta 1929 pa v novem Sokolskem domu, kjer je bila tudi čitalnica za branje časnikov. Kasneje samostojne čitalnice v Murski Soboti ni bilo, so pa to k svojemu poslanstvu vključevale knjižnice. Že v imenu je bilo to poudarjeno na primer ob preimenovanju Knjižnice okrajnega odbora OF v Knjižnico in čitalnico Murska Sobota, posebno mesto pa je bilo v ta namen tudi v Študijski knjižnici. Veliko prostornejši del je čitalnici bil namenjen ob preselitvi v novo stavbo v središču mesta leta 2004, kjer so uporabnikom poleg računalniške opreme na voljo sprotne serijske publikacije, referenčno gradivo (kot so leksikoni, slovarji, enciklopedije) ter starejše in nasploh domoznansko gradivo, ki ni namenjeno izposoji. V tihi čitalnici za raziskovalno, študijsko in učno delo pa so prav tako na voljo dodiplomski in podiplomski pisni izdelki.

Literatura:

Brumen, Borut: *Na robu zgodovine in spomina: urbana kultura Murske Sobote med letoma 1919 in 1941*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1995.

Kuzmič, Franc. Zgodovina knjižnic. *Soboška knjižnica 1946-1996: zbornik* (ur. L. Sočič in J. Vugrinec), str. 10-11.

Občni zbor Narodne čitalnice v Murski Soboti. *Jutro*, št. 257 (29. 10. 1922), str. 2.

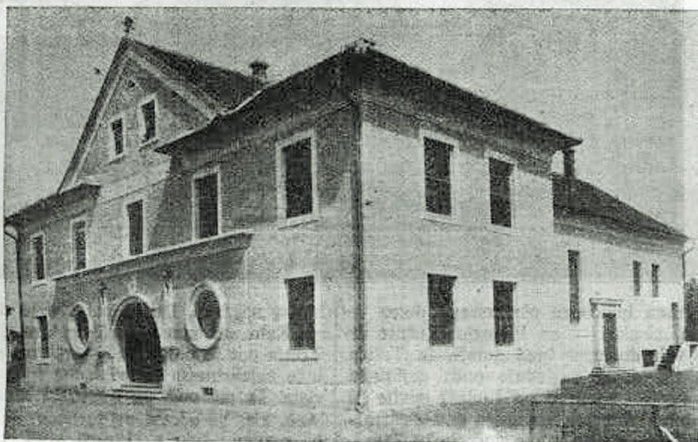
Štičl, Herman. *Zgodovina Telovadnega društva Sokol Murska Sobota: ob 80. letnici*. Murska Sobota: Športna zveza: Društvo za športno rekreacijo, 2000.

Uradni list 1922 (30. 12. 1922) – Razid društva.

V Prekmurju. Čitalnica v Murski Soboti. *Straža* (12. 12. 1919), str. 3.

Vrbnjak, Viktor: Prekmurje po prvi svetovni vojni. *Zbornik soboškega muzeja 9-10* (ur. F. Kuzmič). Murska Sobota: Pokrajinski muzej, 2007 str. 71- 116..

K otvoritvi Sokolskega doma v Murski Soboti

Kdo od teh, ki poznajo razmere v Prekmurju, ne bo zadostno pozdravil vest, da je Sokolski dom v Murski Soboti že to zimo odprl na široko vrata vsem onim, ki so deset let sanjali o njem in si komaj upali misliti, da postane kdaj resnica! Ponosna stav-

ba stoji sedaj v bodočem osrčju mesta in na nedeljo 1. junija bo slovesna otvoritev. Ističasno bo proslavil Sokol 10-letnico svojega obstoja in v posebno počastitev dneva priredi tu tudi mariborska župa svoj delni župni zlet.

Na predvečer bo Sokol priredil akademijo. Program bo pester: telovadne, pevske in (na to opozarjamo še posebej) koncertne točke novo osnovanega orkestra, ki je pod vodstvom Erneja Nadaja že v tem kratkem času postal naš največji ponos. Drugo jutro dopoldne se bodo vršile izbirne tekme za Beograd, nato obhod in ob 11. slavnostna otvoritev doma. (Stal je skupaj približno 650.000 Din, a je odplačano že vse, razen hipotekarnega dolga 200.000 Din.) Dom je v glavnem že z vsem potrebnim opremljen, urejeno je tudi že letno telovadišče; tako bo nudil dan otvoritve prav lepo sliko.

Popoldne bo ob pol 15. javni nastop v parku grofa Szaparyja. Nastopi poleg gostov vseh 40 članov-telovadcev, deca (46+42), naraščaj (25+43). Od nesoboških skupin bo predvsem zanimiv nastop vojaštva in pa gencev podoficiirske šole iz Maribora. Igrala bo ves čas vojaška godba iz Varaždina, dame pa se bodo v paviljonih potrudile, da tudi s hladno pijačo in prigrizki zadovoljijo drage goste.

Opozarjamo, da je dovoljena vsem udeležencem četrtinska vožnja. Dana je tako vsem lepa prilika, da organizirajo za ta dan izlete v Mursko Sobotu; ugodne zveze ima letos tudi gornje Prekmurje. Uverjenja dobe društva in posamezniki pri župi.

Tedenske slike: priloga Domovini, let. VI, št. 22 (29. maj 1930)

Klaudija Sedar Sokolski dom Murska Sobota

Telovadno in ljudsko prosvetno društvo Sokol je bilo ustanovljeno na občnem zboru 18. marca 1920 in ta datum tudi uradno velja za začetek organizirane telesne kulture v Murski Soboti, ki se je v valu sokolstva vključevala v vsa družbena in politična dogajanja na Slovenskem. Ustanovitelj in prvi starosta Sokola je postal Anton Koder (r. 1898, Zagorje ob Savi – u. 1936, Maribor), ob ustanovitvi pa je društvo štelo 60 članov, ki so bili predvsem iz vrst priseljenih uradnikov, odvetnikov, učiteljev, finančnih stražnikov in drugih meščanov. Spadalo je v Mursko sokolsko okrožje, katerega sedež je bil v Ljutomeru (tam je bilo sokolsko društvo

ustanovljeno leta 1903, v Gornji Radgoni leta 1919, v Lendavi leta 1921). Prvo slovensko društvo, imenovano Južni Sokol, pa je bilo ustanovljeno v Ljubljani, 1. oktobra 1863, medtem ko začetki telovadnega gibanja vodijo v Prago, kjer je bilo prvo sokolsko društvo ustanovljeno 16. februarja 1862.

Sokol Murska Sobota je imel od ustanovitve društva pa do izgradnje Sokolskega doma, torej med leti 1920 in 1929, svoje društvene prostore in društveno knjižnico v hotelu Dobray. Z letom 1921 je društvo pridobilo še dodatne prostore, za telovadbo v telovadnici meščanske šole (današnja OŠ II), oder za dramska uprizorjanja pa v kinodvorani Gustava Dittricha, kar je bila zelo pomembna pridobitev tako za društvo kot za mesto in prebivalce. Od športnih panog pa so gojili od atletike,

nogometa, tenisa, namiznega tenisa, plavanja, zimskih športov, kolesarstva, sabljanja, šaha do hazene in še drugih.

Hotel Dobray (danes Zvezda), ok. leta 1925. Arhiv PIŠK MS

Želja po gradnji Sokolskega doma v Murski Soboti je tlela že od samega začetka delovanja društva, predlog na pobudo dr. Franca Farkaša pa je bil sprejet na izrednem občnem zboru leta 1928. Odbor za gradnjo je vodil predstojnik okrajnega sodišča v Murski Soboti dr. Slavko Šumenjak, finančni načrt je izdelal starosta društva, notar dr. Anton Koder, načrte s predračuni je izdelal gradbeni tehnik Slavko Vidmar, gradbena dela pa prevzel Janez Mayer. Velika večina Sobočanov je poleg Sokolov združila moči, telesni napor in denarne prispevke za gradnjo doma, kajti pridobitev doma je bila tako za telovadbo kot za druge prireditve in predstave nadvse potrebna in dobrodošla. Da so jih Sobočani pri delu podprli, poroča v prispevku tudi Slovenski narod (18. sept. 1929), v katerem Sokoli naprošajo pomoči tudi od drugod in obljublajo, da bo vsak dar, vsak prispevek vpisan v knjigo »Graditelji Sokolskega doma v Murski Soboti.« Kot je zapisano, »s to stavbo dobi naša občina to, kar nujno rabi: prostore, kjer se bodo mogle dostojno vršiti vse prireditve, kulturne, humanitarne, družabne. Sokolski dom bo poleg tega stavba, ki bo v

okras Soboti že po svoji zunanosti. /.../ bo dom tudi ognjišče, ki bo služil narodovi duševni in narodovi kulturi.« Gradnjo je podprla tudi Prekmurska posojilnica, katere soustanovitelj je bil notar in starosta društva dr. Anton Koder.

Tik pred odprtjem Sokolskega doma na tedanji Benkovi ulici (sedaj Mladinska) v Murski Soboti je bil ta v Mariborskem večerniku »Jutra« (26. sept. 1929) tako le opisan: »Soboški sokolski dom je lepa zgradba, ki je v ponos ne le Murski Soboti, ampak vsemu Prekmurju. Stavba je velika, saj je zazidanega prostora 520 kvadratnih metrov. Telovadnica, ki bo služila tudi za gledališke predstave in koncerte, je 20 m dolga in 12 m široka, brez odra, ki je posebej še 7,5 m globok in 12 m širok, ki bo lahko služil tudi za malo telovadnico v zimskih mesecih, a številčno manjše oddelke. Poleg teh dveh prostorov je v prvem nadstropju še mala dvorana, ki ima v steni velike line, ki se lahko odprejo posebno pri večjih prireditvah in služi dvorana kot balkon. Pod odrom sta dve veliki oblačilnici za telovadce in telovadke, pri gledaliških predstavah pa za igralce. V sprednjem traktu, vsa stavba je zgrajena v obliki velikega T, se nahaja v pritličju poleg velikega vestibula še čitalnica, soba za posojilnico in garderoba za občinstvo. V prvem nadstropju je še odborova soba in kuhinja za prireditve, poleg že poprej omenjene male dvorane. V podstrešju je stanovanje za hišnika. Iz telovadnice se pride takoj na veliko letno telovadišče, ki je 65 m dolgo in 35 m široko, ki se je že v pretečeni pomladi zasadilo z drevjem in posejalo s travo.«

Dom je svojemu namenu na predvečer državnega praznika, 30. novembra 1929, predal starosta Sokola, dr. Anton Koder, v svečanem programu pa je bila izvedena telovadna akademija. Le nekaj dni zatem, 5. decembra 1929, je izšel Zakon o ustanovitvi Sokola Kraljevine Jugoslavije s ciljem, da nova organizacija telesno in moralno vzgaja državljane k »Jugoslovanskemu narodne-

mu edinstvu.« Novi Sokol je zelo oživel po Prekmurju, tako so bila v soboškem okraju tri društva (v Murski Soboti, Rogaševcih in Šalovcih) ter sedemnajst čet, v lendavskem pa dve društvi (v Lendavi in Beltincih) in dve četi. Društvo Sokol je v Lendavi dobilo svoj dom leta 1932, na območju današnjega Pomurja je prvega dobil Ljutomer leta 1927, v Gornji Radgoni pa ni bil zgrajen. Po predaji Sokolskega doma v Murski Soboti, 30. novembra 1929, je bila slovesna otvoritev 1. junija 1930, ko je Sokol hkrati proslavil tudi 10. obletnico svojega obstoja.

Poleg telesnega in kulturnega dogajanja je bilo v Sokolskem domu v Murski Soboti v naslednjih letih obilo zabave, družabnih in plesnih prireditev, pustovanj, miklavževanj in silvestrovanj. Sokolska organizacija je v času druge svetovne vojne prenehala z delovanjem, leta 1945 je bilo ustanovljeno Fizkulturno društvo Murska Sobota, ki se je leta 1949 preimenovalo v Telovadno društvo. Z aktom iz leta 1951, ko je bil v Ljubljani ustanovljen »Partizan Jugoslavije« - Zveza za telesno kulturo, so Telovadna društva prenehala oziroma so se preimenovala v društva za splošno telesno vzgojo Partizan. To telesnovzgojno društvo Partizan (TVD Partizan) se je po osamosvojitvi države preimenovalo v Društvo za športno rekreacijo Murska Sobota, ki svoje poslanstvo še danes uspešno uresničuje in nadgrajuje.

Literatura:

Sokolstvo: Sokolski dom v Murski Soboti. *Mariborski večernik »Jutra«*, letn. III (X.), št. 270 (26. nov. 1929), str. 3.

Sokol: Prošnja naših Prekmurcev, *Slovenski narod*, letn. LXII, št. 213 (18. sept. 1929), str. 2.

Šticl, Herman. *Zgodovina Telovadnega društva Sokol Murska Sobota: (ob 80. letnici)*. Murska Sobota: Športna zveza: Društvo za športno rekreacijo, 2000.

K otvoritvi Sokolskega doma v Murski Soboti. *Tedenske slike: priloga Domovini*, let. VI, št. 22 (29. maj 1930), str. 1.

Klaudija Sedar

Dober Pajdás Kalendárium (1899-1922)

V 19. stoletju so na območju nekdanje Slovenske krajine (Slovenske okrogline, današnje Prekmurje in Porabje) začeli izhajati trije periodični tiski, ki predstavljajo tudi začetek prekmurske periodike nasploh:

- Prijátel: znanost razserjüvájôcse mêszecské no-vine. Budapest, 1875-1879 (urednik Imre Agustič);
- Muraszombat és Vidéke = Murska Sobota in okolica. Muraszombat = Murska Sobota: 1884-1919 in 1941-1945 (več urednikov);
- Dober Pajdás Kalendárium po sztárom szloven-szkom jeziki. Szent-Gotthárd, 1899-1922 (urednik Jožef Pustai in Ferenc Celec).

Prvo mesto med periodičnimi tiski v prekmurskem jeziku gre časopisu Prijátel, ki je med leti 1875-1879 izhajal v Budimpešti. Na območju današnjega Prekmurja gre to mesto dvojezičnemu madžarsko-prekmurskemu tedniku Muraszombat és Vidéke = Murska Sobota in okolica, ki je kot dvojezičen (madžarsko-prekmurski) izhajal le prvih pet let, naprej pa samo v madžarščini, na območju današnjega Porabja pa koledarju Dober Pajdás Kalendárium, ki je izhajal v Monoštru med leti 1899-1922. Po prenehanju slednjega, ki naj bi propagiral madžarizacijo, sta Franc Talanyi in Jožef Kološa v Murski Soboti leta 1922 izdala Naš slovenski koledar in ta je bil tudi kot uvod v izdajanje koledarja Dober Pajdás Kalendárium v Murski Soboti, katerega lastnik, izdajatelj in urednik je bil Franc Talanyi. Ta koledar je izhajal med leti 1923-1943 v različnih krajih, odvisno od selitve urednika, ki je bil hkrati tudi avtor večine prispevkov. Kot navaja Just (*Med verzuško in pesmijo*, str.

46), je začetnemu koledarskemu delu, ki je bil urejen po mesecih in je vseboval lunine mene ter seznam praznikov za tekoče leto in druge koledarske podatke, sledila verzificirana rubrika *Stou lejt star vrejmena prorok* ali *Od regulov vrejmena*, temu pa različni prispevki verske in posvetne vsebine. Zelo podobno uredniško politiko je imel tudi istoimenski koledar, ki je izhajal v Monoštru v tiskarni Bele Wellisha, med uredniki pa se omenjata prekmurski šolnik Jožef Pustai (med leti 1899-1908) in Ferenc Celec (med leti 1909-1922). Zanimivo je, da je ta koledar po podatkih sistema COBISS v slovenskih knjižnicah komajda zastopan, namreč le en izvod za leto 1902 hrani Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota pod oznako R 45. Je pa ta koledar dostopen v digitalni obliki na Digitalni knjižnici Slovenije, saj je z namenom, da bi bila ta pisna dediščina vendarle dostopna, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota koledar v sodelovanju s knjižnico Országos Széchényi Könyvtár v Budimpešti digitalizirala. Kot že rečeno, sta koncepta obeh koledarjev zasnovana zelo podobno, na podlagi česar lahko sklepamo, da je bil kasnejšemu pod uredništvom Talanyija, prvoten, ki je izhajal v Monoštru, najverjetneje vzor in primer dobre prakse, a vendarle ima vsak nekaj svojega, izvirnega.

Koledar Dober Pajdás Kalendárium po sztárom szlovenszkom jeziki, ki je izhajal v Monoštru, doslej še ni bil podrobneje proučen, kar gre pripisati zagotovo nedostopnosti do še nedavna. Dodan je imel tudi podnaslov, od 1899-1908 je to bil *Z doszta lejpim, dobrim i hasznovitim cstenyóm*, v letih 1908-1909 *Z lejpim povcsenyom od Bozsega nazvescsávanya, szódbé i od znamejny szódnoga dnéva*, od 1910 naprej *Z lejpim pobožsnim i hasznovitim cstenyom*, 1911-1919 *Z dosta lejpim, dobrim i hasznovitim cstenyom*, kar je za leto 1924 imel tudi Talanyijev koledar, med leti 1920-1922 koledar, ki je izhajal v Monoštru, podnaslova ni imel. Kot zanimivost zagotovo velja izpostaviti ceno koledarja, ki je na-

vedena na naslovni strani vseh letnikov in njeno spreminjanje (od 60 filerjev oz. 30 krajcarjev v letih 1899-1904, 40 filerjev oz. 20 krajcarjev v letih 1905-1916, 50 filerjev oz. 25 krajcarjev v letu 1916, 60 filerjev oz. 30 krajcarjev v letu 1917, do 80 filerjev oz. 40 krajcarjev v letu 1918; od 1919-1922 pa so cene v kronah, in sicer 2 kroni za leto 1919, 8 kron za leto 1920, 25 kron za leto 1921 in 30 kron za leto 1922). Kot je razvidno, se je cena, potem ko je bil del Slovenske krajine (Prekmurje) priključen h Kraljevini SHS, dvignila in koledar se je iz leto v leto dražil, kar je najverjetneje tudi vodilo k prekinitvi izdajanja. Druga zanimivost je zagotovo poimenovanje mesecev v koledarskem letu do leta 1908, ki so zanimiva predvsem z jezikoslovnega vidika, prav tako nam približajo arhaične izraze prekmurskega jezika, ki jih danes praktično ni več slišati:

Januar — Szredzimec ali Szvécsén

Február — Pozimec ali Szűsec

Március — Predmladnyek ali Máli-Tráven

Aprilis — Szredmladnyek ali Velki-Tráven

Május — Pomladnyek ali Riszálcsek

Junius — Predletnyek ali Iváncsek

Julius — Szredletnyek ali Jakopescsek

Augusztus — Poletnyek ali Mésnyek

Szeptember — Predjeszénec ali Mihálcsek

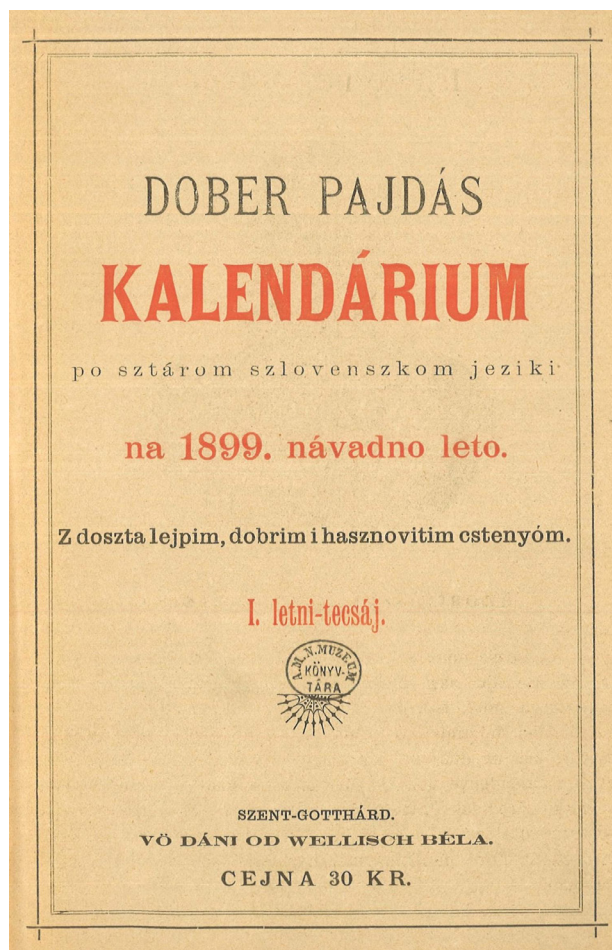
Oktober — Szredjeszénec ali Vseszvescsek

November — Pojeszénec ali Andrejcssek

December — Predzimec ali Proszinec

V naslednjih letnikih, kar sovpada tudi s spremembo uredništva (prevzame Ferenc Celec), je bila do konca izhajanja do 1922 zapisana le druga različica, torej za januar szvécsen itn. Prav tako druga različica je bila zapisana v prvem letniku koledarja (na 1899. leto), le da ima tam mesec januar zraven ime Proszíneć, december pa Bozsicsnyek.

Po koledarskem delu je najprej *Te stoletni prorok*, nakar se zvrstijo razne pripovedi, tako verske kot posvetne vsebine, pesmi, nasveti, od kmetijskih pa do zdravstvenih, oglasi, na koncu pa so bili navedeni bližajoči se (torej v naslednjem letu) sejmi in proščenja, *V našoj okroglini* (v Prekmurju in Porabju), *na Horvatskom* in na *Štajerskom*. Koledar je bil pisan ves čas v madžarskem črkopisu, ni pa znana naklada in njegova razširjenost med Slovenci med Muro in Rabo. Nedvomno pa je pripomogel k ohranjanju slovenske besede, k dvigu bralne kulture in pismenosti, prav tako je bil kot koledar novost, ki je kot tak v tem prostoru zaoral ledino.

Prva številka koledarja Dober Pajdás Kalendárium po sztárom szlovenszkom jeziki na 1899. návadno leto. Vir: dLib.si

Viri in literatura:

Dober Pajdás Kalendárium. Dostopno na Digitalni knjižnici Slovenije (<http://www.dlib.si>).

Just, Franci. *Med verzuško in pesmijo: poezija Prekmurja v prvi polovici 20. stoletja*. Murska Sobota: Franc-Franc, 2000.

Klaudija Sedar

Razglednice – vse dragocenejše neknjižno gradivo v domoznanski knjižnični zbirki

Kako daleč nazaj seže spomin, ko smo z dopusta, iz leta ali kar tako poslali razglednico, poslali pozdrave? Nakup »kartončka«, najpogosteje v merah ok. 10×15 cm, na katerega smo napisali osebno sporočilo naslovniku, ga opremili z znamko in ga pustili v nabiralnik ali predali pri poštnem okencu, je bil v še ne tako oddaljeni preteklosti obvezni del našega potepanja izven domačega kraja, pred prazniki obvezni ritual. Te lepe navade je v današnjem času vse manj. Nadomestilo jo je bodisi telefonsko sporočilo bodisi objava na družbenih omrežjih, kar je veliko hitreje in tudi mnogo bolj priročno. Pa vendarle ne gre enačiti razglednice s sporočilom ali objavo v digitalnem svetu, saj razglednica ostane v naši zbirki, nas še leta zatem spominja na nek kraj, trenutek, osebo, medtem ko se sporočilo ali objava »izgubi« v poplavi drugih.

Osnova za nastanek razglednic je bila leta 1869 uvedba dopisnice v poštni promet za stike med ljudmi. Dopisnice so avstrijska iznajdba, razglednice pa naj bi bile nemška iznajdba, od koder so se širile v Švico in Avstrijo. Tam so od leta 1873 najprej izhajale kartice z »razgledom« na zgornji tretjini kartončka, slika na dopisnici pa je sčasoma začela zajemati vedno večji del površine. Potem so tukaj še voščilnice, ki so se sprva izročale osebno, kasneje so se začele pošiljati tudi po pošti. Razvoj razgledniške mode pa je povezan predvsem z razglednicami, ki so prikazovale posamezne kraje in krajevne posebnosti. Po prvi svetovni vojni dobijo razglednice še dodatno funkcijo, saj postanejo del propagande oz. posebna zvrst reklamnih tiskovin.

V Prekmurju so bile prve razglednice natisnjene ob koncu 19. stoletja, velikokrat z enakim motivom, le v nekoliko spremenjeni oziroma drugačni izvedbi. Založiti so jih dali najpogosteje gostilničarji, trgovci in drugi obrtniki, tiskali pa so jih tiskarji, ki so imeli svoje tiskarne po celotnem Pomurju. V Murski Soboti je bil prvi tiskar Marko Grünbaum, ki je pričel s svojo dejavnostjo leta 1884. Za njim so se zvrstili še drugi, večina pa jih je bila judovskega porekla. Kot navaja Nikica Brumen (Tiskarne v Pomurju, str. 82), je sicer Pomurje v primerjavi z ostalo Slovenijo dobilo tiskarne zelo pozno, ustanavljale pa so se predvsem iz gospodarskih in političnih teženj.

Poleg tiskarjev so imeli v razvoju razglednic zelo pomembno vlogo fotografi, ki so razglednice začeli opremljati s fotografijami, kar je bila dodana vrednost tako za fotografijo kot razglednico – s tem so začele nastajati t. i. foto razglednice. Fotografija se v Prekmurju kot vizualni in zgodovinsko-dokumentarni nosilec informacije pojavi med leti 1850-1860. A to so bili le redki posnetki premožnejših družin. Med ostalo prebivalstvo so prve fotografije (portrete) prinesli naborniki in vojaki iz Avstro-Ogrske po letu 1885. Prva fotografa (poklicna) s svojo delavnico pa sta v Prekmurju delovala med leti 1870 in 1890, Julio Stern v Murski Soboti in J. Griffaldi v Lendavi.

Razglednice in foto razglednice so bile navadno izdelane za znanega naročnika – založnika, ki je s tem oglaševal svojo dejavnost in s tem posledično tudi kraj bivanja. Prednja stran foto razglednice je pogosto sestavljena iz več krajevnih fotografskih motivov, značilno pa je bilo tudi vinjetiranje posnetih kadrov. Večina foto razglednic ima na sprednji strani odtisnjen podatek o motivu, redkeje datum in založnika. Z napisom **Pozdrav iz ...** je razglednica ali foto razglednica imela pomembno vlogo pri popularizaciji priljubljenih, zna-

menitih, tudi turističnih destinacij, pri čemer je imel velik pomen tudi npr. t. i. verski turizem z romarskimi kraji ipd.

Tako razglednice kot foto razglednice so zelo pomemben zgodovinski in pričevanjski dokument, saj se je na njih prikazovalo življenje v nekem kraju, tako npr. središče trgov, mest, vasi s cerkvijo, gostilno, trgovino in drugimi pomembnimi zgradbami, redkeje domačini, kar daje sleherni razglednici še posebno dokumentarno vrednost in utrip preteklega življenja. Posamezne razglednice so (bile) opremljene z **zapisom Pozdrav iz ...**, s čimer je naslovnik že na prvi strani prejel pozdrave.

Za razglednice iz obdobja Avstro-Ogrske monarhije, torej pred letom 1919, je značilen napis v madžarščini (npr. Üdvözlet Muraszombatból; slov. Pozdrav iz Murske Sobote), ki se je znova pojavljal za časa madžarske okupacije med svetovnima vojnama. Te razglednice imajo najpogostejše en motiv, redkeje dva ali več, vendar le-ti pogosto ne zajamejo ves prostor na razglednici. Med najpogostejšimi in tipičnimi motivi so cerkve, grad, trgovine, ki so bile v središču mesta ob glavnem trgu.

Poznejše razglednice, npr. iz tretje četrtine 20. stoletja, prikazujejo hkrati več motivov, najpogostejše zgradb iz središča mesta, izstopajo pa tudi v izraziti barvni različici. Med najpogostejšimi motivi iz tega obdobja z Murske Sobote zasledimo Hotel Diano, Spomenik zmage, trgovinski kompleks, Trg zmage z evangeličansko cerkvijo in Blagovnico na Slovenski ulici v središču mesta. Že iz tega kratkega časovnega razmaka v razvoju razglednic je zelo lepo vidna bodisi motivna razvojna podoba razglednic bodisi sporočilnost na njih. Tudi zato so zbirke razglednic zelo dragocene, pri dopolnjevanju le-te pa zagotovo ne smemo pozabiti na razglednice, ki se sedaj tiskajo, saj bodo tudi te čez ne-

kaj desetletij prav tako pomemben zgodovinski vir za vpogled v minuli čas.

Zbirka *Pozdrav iz Murske Sobote* je kot digitalna zbirka na osnovi razglednic podrobneje predstavljena tudi na regijskem spletnem portalu *Kamra*, ki združuje digitalizirane vsebine s področja domoznanstva v knjižnicah in drugih lokalnih kulturnih ustanovah.

Literatura:

Domoznanska zbirka razglednic. Arhiv PiŠK MS.

Brumen, Nikica. Tiskarne v Pomurju: pregled tiskarn v Murski Soboti, Lendavi, Gornji Radgoni in v Ljutomeru. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, št. 2 (1961), str. 82-92.

Krenn, Mark. *Julij (Gyula) Schönaauer. Šalovski fotograf*. Murska Sobotica: Pomurski muzej, 2014.

Vidic, Zoran. *Murska Sobotica na razglednicah: 1898 – 1945* (iz zbirke Zorana Vidica). Murska Sobotica: samozal., 2015.

Razglednica Murske Sobote leta 1915. Arhiv PIŠK MS

Razglednica Murske Sobote ok. leta 1965. Arhiv PIŠK MS

Spomini

Klaudija Sedar Prof. Nikica Brumen (1929–2001), bibliotekarka in bibliografka

Ob devetdeseti obletnici rojstva

Nikica oz. Niki Brumen je bila rojena 27. septembra 1929 v Murski Soboti, kjer je tudi odrasčala, obiskovala osnovno šolo in gimnazijo. Kot petnajstletno dekle je bila 17. oktobra 1944 skupaj s starejšo sestro Smiljano in mamo odpeljana v koncentracijsko taborišče Dachau, od tam pa v Bergen Belsen, kjer sta dekleti mamo tudi izgubili. Po končani gimnaziji je na Univerzi v Ljubljani študirala matematiko, iz katere je leta 1953 diplomirala. Najprej se je zaposlila kot srednješolska profesorica na Gimnaziji Murska Sobota, s 1. septembrom 1957 pa kot bibliotekarka in tudi upravnica v takratni Študijski knjižnici Murska Sobota. V knjižnici je ostala vse do upokojitve 6. novembra 1981, kjer je ves čas svojega delovanja kot bibliotekarka in svoj čas tudi upravnica in vodja skrbela za razvoj in strokovno rast knjižnice ter nasploh pomurskega knjižničarstva. S prihodom v knjižnico je postala druga upravnica Študijske knjižnice Murska Sobota (prvi je bil akad. prof. Franc Zadavec, od 29. novembra 1956 do 1. septembra 1957). To funkcijo je opravljala med leti 1957–1958, potem je bila upravnica spet v letih 1961–1968, med leti 1978–1981 pa vodja tedaj že Pokrajinske in študijske knjižnice v Kulturnem centru Murska Sobota. Kot ji je v spomin zapisal Jože Vugrinec, direktor knjižnice v pokoju, *»je poleg tega, da je gradivo zbirala, inventarizirala, strokovno obdelovala, bdela nad njegovim hranjenjem, bila v knjižnici tudi dolgo časa glavni informator, eden od začetnikov sodelovanja z madžarskimi knjižnicami in dobro porabskih Slovencev in prekmurskih Madžarov,*

ravnateljica Študijske knjižnice, avtorica pomembnejših tematskih razstav, zbiralka in raziskovalka domoznanskega gradiva, skrben bibliograf, zavzet bibliofil idr.» Da je bila predana knjižnici in knjižničarstvu, podkrepi tudi aktivno članstvo in svoj čas tudi vodenje Društva bibliotekarjev Pomurja (v letih 1963–1966, 1973–1975, 1979–1981) ter nasploh številna prizadevanja za napredek in uspešno delo knjižničarske stroke. Več kot upravičeno je tako za svoj prispevek k razvoju knjižničarstva v Pomurju in slovenske bibliotekarske stroke nasploh leta 1967 prejela najvišje knjižničarsko priznanje na Slovenskem, Čopovo diplomo.

Ravnatelj študijske knjižnice Maribor, prof. Jaro Dolar, podarja upravnici Študijske knjižnice Murska Sobota, prof. Nikici Brumen, ob preselitvi v nove prostore (Hartnerjevo vilo, 1961) Dalmatinovo Biblijo iz leta 1584. Arhiv PIŠK MS.

Izsledke raziskovalnega dela je skrbno zapisovala in s tem ohranjala vezi s preteklostjo. Njena bibliografija obsega številne prispevke s področja knjižničarstva, knjigarnarstva in tiskarstva, poročil o knjigah, literarnozgodovinske in priložnostne sestavke. Na tem mestu nedvomno velja izpostaviti brošuro *Deset let Študijske knjižnice v Murski Soboti* (1966), ki jo je pripravila ob desetletnici Študijske knjižnice kot tudi katalog, ki je izšel ob razstavi *Štefan Küzmič – ob 250-letnici rojstva najpomembnejšega prekmurskega protestantskega pisca* (razstava je bila odprta od 14. novembra do 16. decembra 1973 in v tem času si jo je ogledalo 2.592 obiskovalcev) ter številne druge dosežke, ki jih je prispevala v knjižnični in kulturno-zgodovinski mozaik pokrajine ob Muri. Pomembno delo je prav tako opravila na področju bibliografije, poleg več osebnih bibliografij (npr. Avgust Pavel, Števan Küzmič, Miško Kranjec) zasedata posebno mesto Bibliografiji Pomurske založbe v dveh knjigah; *Bibliografija Pomurske založbe 1954-1978* (izdano leta 1979 ob 25-letnici založbe) in *Bibliografija Pomurske založbe 1979-1988 in 1989-1993* (izdano leta 1994 ob 40-letnici založbe), ter *Bibliografija knjižne zbirke Mostovi: 1977-1986* (1986). Rasla je s knjigo in knjižnico, več kot štiri desetletja, in tudi ko se je upokojila kot višja knjižničarka-specialistka, je z obema aktivno rasla naprej. Umrta je 29. junija 2001 v Murski Soboti.

Razstava *Štefan Küzmič – ob 250-letnici rojstva najpomembnejšega prekmurskega protestantskega pisca* v Študijski knjižnici Murska Sobota leta 1973, ki jo je Nikica Brumen pripravila skupaj s sodelavci. Arhiv PIŠK MS.

Literatura:

Just, Franci. *Panonski književni portreti 1: Prekmurje in Porabje A-I*. (str. 97-99). Murska Sobota: Franc-Franc, 2006.

Knjižne razstave v letu 1973. Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota. *Knjižnica* 18, 1-2 (1974), str. 126.

Kuzmič, Franc. Življenje med knjigami. *Vestnik*, letn. 41, št. 38 (28. sept. 1989), str. 9.

Kuzmič, Franc. Društvo bibliotekarjev Pomurja. Pridobljeno 10. dec. 2019 s spletne strani <http://www.pomurski-muzej.si/izobrazevanje/gradiva-pomurja/gradivo/drustvo-bibliotekarjev-pomurja>

Vugrinec, Jože. Nikica Brumen (1929-2001): v spomin. *Vestnik*, letn. 53, št. 28 (12. jul. 2001), str. 11.

Zakladi znanja, spominov, zgodb: zbornik ob 70-letnici delovanja Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota (ur. K. Sedar). Murska Sobota: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, 2016.

Klaudija Sedar
Dr. Vanek (Ivan) Šiftar (1919–1999), pravnik, kulturni in politični delavec, profesor, romolog, pisec, pesnik, urednik

**Ob stoti obletnici rojstva
in dvajseti obletnici smrti**

Dr. Vanek (Ivan) Šiftar je bil rojen 26. maja 1919 na Petanjcih. Osnovno šolo je obiskoval na Tišini, nižjo gimnazijo v Murski Soboti, višjo pa na Ptuj, kjer je leta 1938 maturiral. Zatem je do leta 1941 študiral na Pravni fakulteti v Ljubljani, nakar je študij zaradi vojne moral prekiniti. Nadaljeval je po osvoboditvi, leta 1952 je diplomiral in se začel takoj poklicno ukvarjati s pravom na različnih delovnih mestih in funkcijah. Pravzaprav je že prej, v letih 1946–1953, služboval kot okrajni javni tožilec v Ljutomeru, Kranju in Mariboru, kot okrožni tožilec v Novem mestu in kot pomočnik okrožnega tožilca v Celju. Zatem je bil zvezni poslanec, sodnik, prav tako je deloval v večih družbenopolitičnih organizacijah. Že leta 1958 je bil vsled obsežnega znanstvenoraziskovalnega dela habilitiran za docenta za družbenopolitični sistem SFRJ. Prav tako je nadaljeval s podiplomskim študijem in leta 1965 doktoriral na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. V letu 1963 je začel še s predavanji o družbeno-političnem sistemu SFRJ in osnovah delovnega prava ter socialne varnosti na Višji pravni šoli v Mariboru, kjer si je kasneje kot dekan prizadeval, da se je število zaposlenih profesorjev močno povečalo, ob tem pa je diplomante brez doktorata spodbujal, da si ga pridobijo. Prav tako je bil med prvimi, ki so se zavzemali, da se tudi tedanjim višjim šolam v Mariboru dodeli pravica do znanstvenoraziskovalnega dela, učiteljem pa možnost izvolitve v znanstvene

nazive. Leta 1968 je postal docent na Pravni fakulteti v Ljubljani, leta 1974 bil izvoljen v naziv izredni profesor in leta 1981 na Univerzi v Mariboru v naziv redni profesor za predmet Ustavno pravo SFRJ. Predaval je tudi na podiplomskem študiju v Zagrebu, na oddelku Teološke fakultete v Mariboru in na Fakulteti za politične vede v Zagrebu. Sodeloval je na številnih strokovnih simpozijih, konferencah in drugih posvetovanjih doma in v tujini. Ob vsem tem se je zavzemal tudi za kulturno in znanstveno sodelovanje s tujino, predvsem s sosednjimi državami. Tako je na primer sodeloval pri ustanavljanju Mednarodnega kulturnozgodovinskega simpozija Modinci (Mogersdorf), Panonskega raziskovalnega centra na Gradiščanskem, prav tako regionalnih ustanov v Murski Soboti (študijska knjižnica, muzej). Zanimala ga je tudi politika, hkrati pa je proučeval še samoupravljanje in družbeno upravljanje ter socialna vprašanja Pomurja, še posebej se je ukvarjal z romsko problematiko. Veljal je za enega vodilnih romologov v Jugoslaviji, poleg številnih razprav na to tematiko je leta 1970 izdal tudi knjigo *Cigani – minulost v sedanjosti*. Že v študentskih letih je urejal revijo Mladi Prekmurec (1939–1940), tudi sicer uredil več zbornikov in literarnih del, bil član raznih uredniških odborov in založniških svetov. V dijaških letih in kasneje pa so izpod njegovega peresa začele nastajati tudi pesmi, ki so bile leta 1998 izdane pod naslovom *Pobiram orumenele liste*. V letu 1979 se je upokojil, leta 1983 mu je Univerza v Mariboru podelila naziv zaslužni profesor, leta 1999 je prejel Srebrni častni znak svobode RS in Zlati znak Univerze v Mariboru ter še druga odlikovanja in priznanja za njegovo vsestransko angažiranost, ambicioznost in ustvarjalnost.

Vseskozi je skrbno ohranjal in razvijal tudi ljubezen do narave, tako je po vojni začel urejati na svoji domačiji na Petanjcih Vrt spominov in tovarištva, za katerega je kot ustanovitelj skupaj z družino skrbel 50 let, se z ve-

liko vnemo posvečal drevesom in grmovnicam z vseh koncev sveta. Prav tako je bil pobudnik ter soustanovitelj Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija, ki z mnogimi aktivnostmi nadvse uspešno nadaljuje načrtano poslanstvo še dandanes. Umrli je 8. novembra 1999.

Da je bil dr. Vanek Šiftar izredno ustvarjalen, poleg obsežne bibliografije dokazujejo tudi trije Šiftarjevi zborniki, ki so izšli po njegovi smrti, zadnji v letošnjem letu ob njegovi stoti obletnici rojstva:

Borut Holcman, Franci Ramšak (ur.). *Šiftarjev zbornik. Pravo – narod – kultura*. V Mariboru: Pravna fakulteta; Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, 2001.

Etelka Korpič Horvat (ur.). *Bosa pojdiva, dekle, obsorej: drugi Šiftarjev zbornik*. Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva

fundacija; V Mariboru: Pravna fakulteta; Ljubljana: GV založba, 2010.

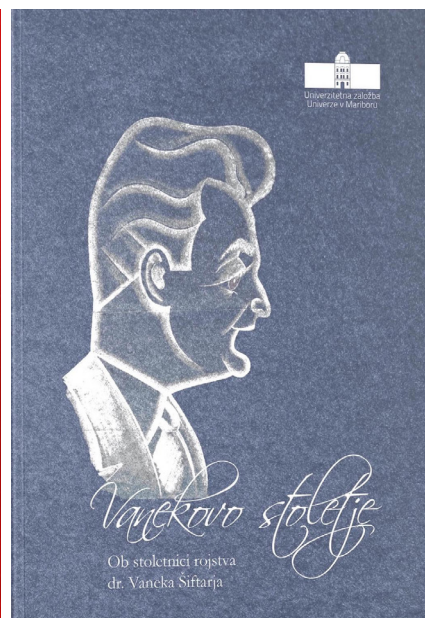
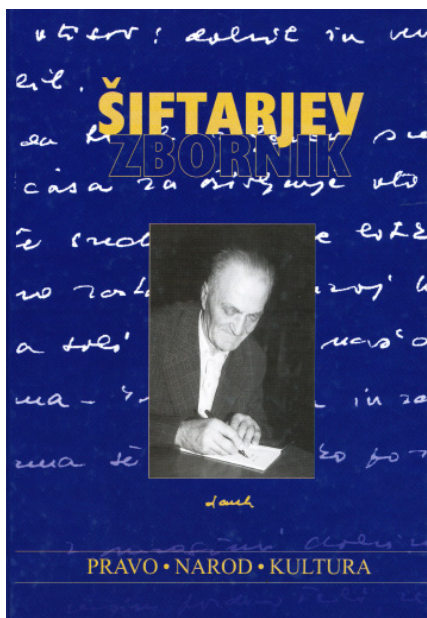
Darja Senčur Peček (ur.). *Vanekovo stoletje: ob stoletnici rojstva dr. Vaneka Šiftarja*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2019.

Literatura:

Hedžet Toth, Cvetka. Dr. Vanek Šiftar. *Evangelikičanski list*, 48, okt. 2019, str. 3-4.

Kuzmič, Franc. Biografski portret dr. Vaneka Šiftarja. *Začrtana in prehojena pot: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija: 1996-2016: jubilejni zbornik: 20 let* (ur. F. Kuzmič). Petanjci: Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija, 2016, str. 15-19.

Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga 2008, str. 1114.

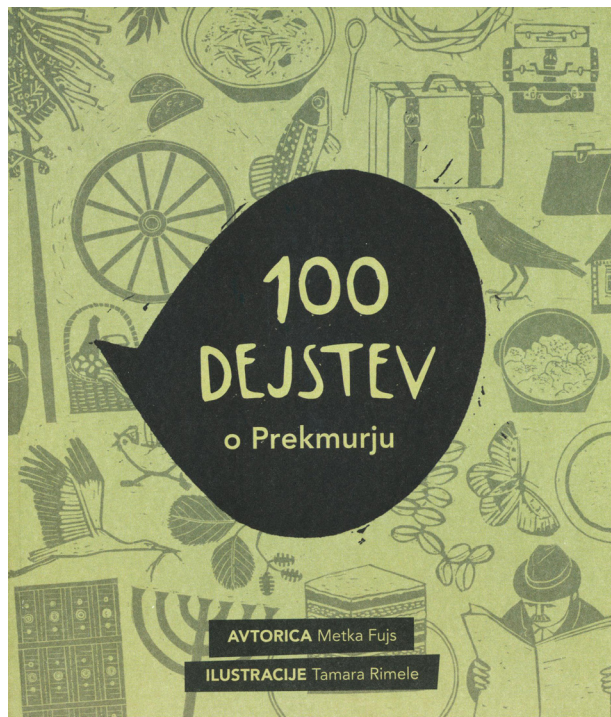
Naslovnice vseh treh Šiftarjevih zbornikov iz let 2001, 2010 in 2019.

Izbor iz domoznanske zakladnice 2019

Metka Fujs 100 dejstev o Prekmurju

Murska Sobota: Pomurski muzej, 2019, 100 str.
strokovna monografija

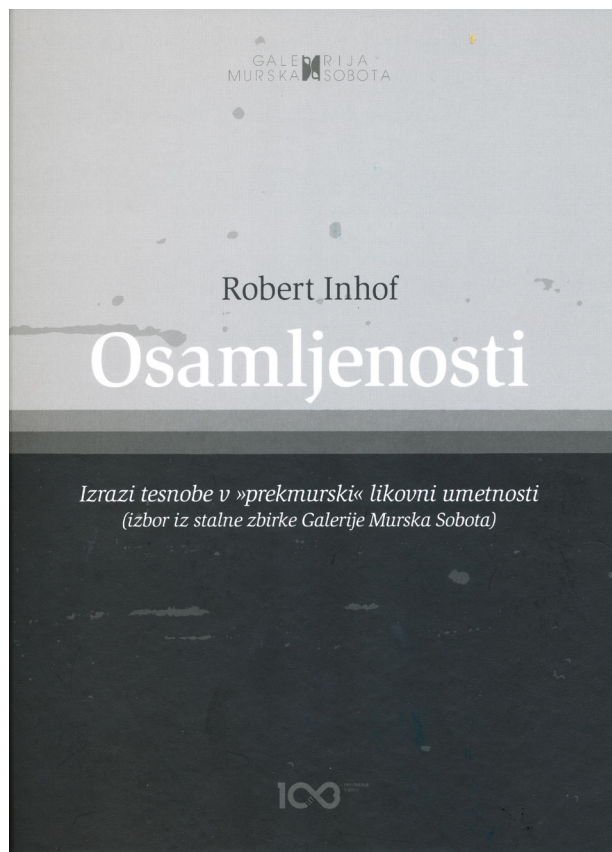
V publikaciji je zbranih 100 dejstev o Prekmurju v počastitev 100. obletnice priključitve Prekmurja k tedanji Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Dejstva kot strnjeni pregled zemljepisnih, naravnih, zgodovinskih, etnoloških, narodno-etničnih, verskih, kulturnih, kulinarčnih, biografskih in drugih podatkov o pokrajini in njenih prebivalcih so zapisana v obliki gesel, ki jih spremljajo grafike likovne pedagoginje Tamare Rimele v tehniki linoreza. Dejstva, ki so izbrana po osebni presoji, predstavljajo določeno značilnost (najsí bo to ime pokrajine, območja, običaja, jezika, izdelka, zgodovinskega dogodka) ali osebnosti s pregledom njenega dela. Kot navaja avtorica, je publikacija namenjena vsem, ki iščejo kratke in strokovno preverjene informacije o Prekmurju, bodisi za utrditev védenja o pokrajini, točnosti podatkov bodisi za ločitev dejstev od posplošenih trditev. Ob strokovni monografiji, ki je izšla tako v slovenskem kot angleškem jeziku, je bila pripravljena tudi razstava o 100 dejstvih o Prekmurju.

Robert Inhof
**Osamljenosti: izrazi tesnobe v
»prekmurski« likovni umetnosti:
(izbor iz stalne zbirke Galerije
Murska Sobota)**

Murska Sobota: Galerija, 2019, 297 str.
monografija

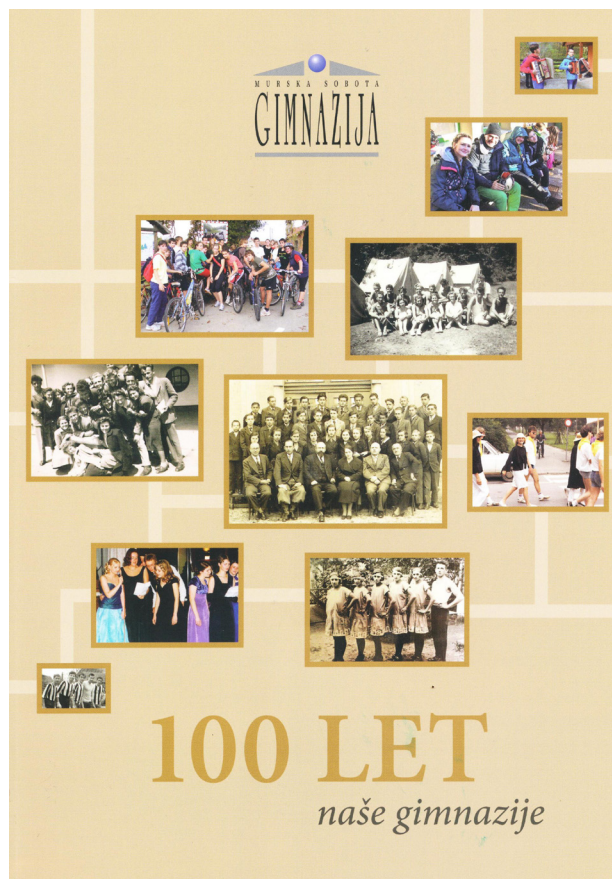
Ob tematski razstavi *Osamljenosti: izrazi tesnobe v »prekmurski« likovni umetnosti: (izbor iz stalne zbirke Galerije Murska Sobota)*, posvečeni 100. obletnici priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom, je izšla tudi obsežna monografija, v kateri avtor interpretira in umesti v čas umetniške slike Igorja Banfija, Dubravka Baumgartnerja, Nikolaja Beera, Roberta Černelča, Sandija Červeka, Ladislava Danča, Marjana Gumilarja, Štefana Hauka, Zdenka Huzjana, Franca Mesariča in Mirka Rajnarja ter umetniške fotografije Nataše Kos in Dušana Šarotarja. Prikazuje plodno slikarsko in fotografsko ustvarjanje v Prekmurju, ki se kronološko začne s skupino DHLM, delujočo v letih 1970-1974 (Ladislav Danč, Štefan Hauko, Lojze Logar, Franc Mesarič), s katerimi se je v Prekmurju začel brezkompromisni modernizem. Vsa razstavljena dela so izbrana iz fonda stalne zbirke Galerije Murska Sobota. Kot poudarja avtor, je moment horizonta ter téma osamljenosti, melanholije in tesnobe samo eden izmed tematskih presekov, v katerem lahko predstavimo dela omenjenih umetnikov. Ob tem pa so v Prekmurju delovali in delujejo še drugi umetniki, ki so s svojo izjemno visoko stopnjo umetniškega izraza pripomogli k likovni artikulaciji Prekmurja.

Marjan Kulčar (ur.)
**100 let naše gimnazije: zbornik
ob 100-letnici Gimnazije Murska
Sobota**

Murska Sobota: Gimnazija, 2019, 192. str.
strokovna monografija

V letu 2019, ko je bilo Prekmurje priključeno tedanji Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, je bila v Murski Soboti ustanovljena tudi gimnazija, na katero so se v šolskem letu 1919/20 vpisali prvi dijaki. To se je zgodilo 15. oktobra 1919, ko je 33 dijakov iz Sobote in okolice prestopilo prag meščanske šole (danes OŠ II), v kateri je gimnazija imela prvotno prostore. Ob tem jubileju je Gimnazija Murska Sobota izdala zbornik ob 100. obletnici svojega obstoja, v katerem so po uvodnih nagovorih in kratkem zgodovinskem pregledu zbrani številni zapisi sedanjih in nekdanjih dijakov, prispevki priznanih literarnih ustvarjalcev in akademskih slikarjev, nekdanjih dijakov. S ponosom se ozirajo tudi v leto 1999, ko je bil potrjen prvi športni oddelek na Gimnaziji Murska Sobota, za katerega zanimanje tudi po dvajsetih letih presega razpisana mesta. Potem je izpostavljeno prostovoljstvo, s katerim dijaki pridobivajo dragocene izkušnje in seveda spomini na pokojne profesorje in profesorice. Zbornik sklenejo utrinki od tu in tam, ki zapisane spomine na pretekla desetletja gimnazije še dodatno poudarijo in približajo.

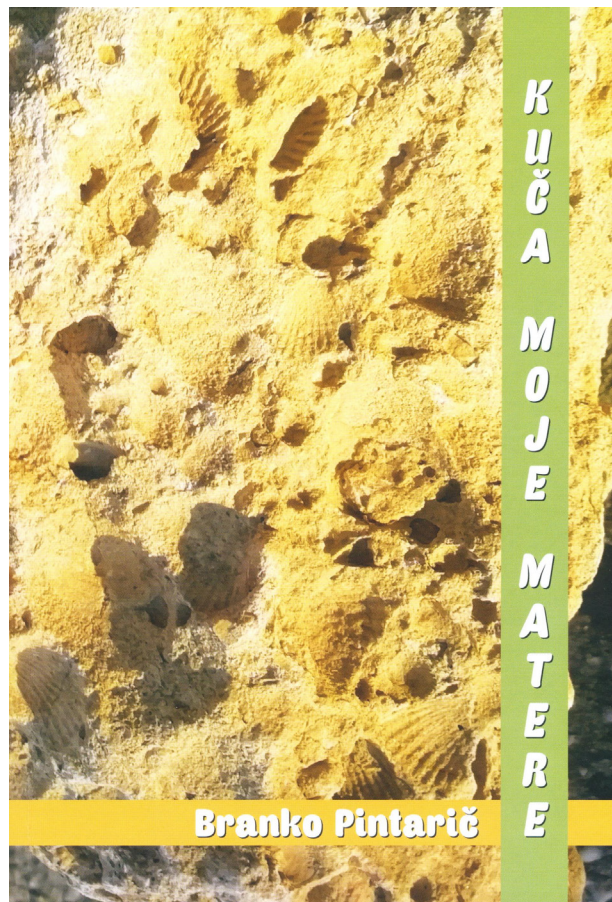
Branko Pintarič

Kuča moje matere

Markišavci: Cajt, 2019, 87 str.

poezija

Avtor se s pesniško zbirko *Kuča moje matere* poklanja svojemu rodnemu Prekmurju, ki v letu 2019 praznuje 100. obletnico priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom. Kot pojasnjuje urednica zbirke, Lea V. Golub, gre v naslovu za besedno igro, sestavljeno iz pesmi *Kuča* in *Panonski venec* v pomenu »dom moje domovine«. Pesniška zbirka, v kateri je zbranih 44 pesmi, od domovinskih, ljubezenskih do reflektivnih, ki odsevajo pesnikov vpogled vase, razmišljanje, obstoj in bistvo, je razdeljena v dva dela; v prvem *Panonski venec po slovensko* je umeščenih 31 pesmi, zapisanih v slovenskem knjižnem jeziku, v drugem *Slovenska krajina po prekmursko* pa je 13 pesmi v prekmurščini. Pesmi dopolnjujejo fotografije iz osebne arhiva avtorja in tudi dopolnilno besedilo v obliki pesmi, ki jo je avtor naslovil *Namesto recenzije*.

Vesna Radovanovič Petelinček in osliček

Murska Sobota: Založba Ajda, 2019, 25 str.

slikanica

Petelinček in osliček je šesta slikanica iz serije o petelinčku Vesne Radovanovič. Z zgodbicami se avtorica skuša tenkočutno postaviti v doživljanje otroka, ki se sooča z različnimi življenjskimi okoliščinami, najsi bo to pregled pri zdravniku, krivična obtožba, usoda tujca, ljubezen, smrt, trma. Vse personificirane lastnosti, s katerimi se petelinček skozi zgodbe sooča, skušajo otroku v predbralnem obdobju pomagati sprejemati življenje in drugačnost. Petelinčku ob strani stoji mama, ki vsekakor ni čisto navadna kokoš, ampak pametna kura, ki deli modre nasvete. Na nevsiljiv način petelinček spozna, kako mora v zgodbi pravilno ravnati.

V zadnji, ki je prav tako izšla pri založbi Ajda, IBO Gomboc, leta 2019, na kmetijo prihaja osliček. Živali to zvedo iz novice, ki jim jo je prinesla sraka. Oslička opiše kot žalostnega konjiča s povešeno glavo in velikimi ušesi. Pričakajo ga ob cesti. Ko se seznani, pa osliček glasno zariga. Seveda so vse kokoši takoj na nogah in skušajo preprečiti, da bi osliček ostal na kmetiji, a jih stari petelin utiša. Tako osliček ostane in jim pripoveduje, kaj vse je doživel in kaj vse je počel. Pri nobenem od lastnikov ni ostal dolgo, saj ga je zmeraj znova popadla trma, za katero sam ne ve, od kod se je vzela, predvideva pa, da jo ima v krvi od svojih prednikov, ki so živeli v Afriki. Na petelinčkovo vprašanje mami, kaj je to trma, tudi sama nima ravno točnega odgovora, predvideva pa, da je to »nekaj, kar ti zamegli pogled, dokler končno ne sprevidiš, da bi mogoče lahko naredil pametneje. S trmo se ne da urejati sveta!« Osliček,

ki na kmetiji dobi nove, prave prijatelje, jih opozori, da ga bo zagotovo včasih »prijela trma«, vendar naj počakajo, da ga mine, ker, kot sam pravi, ta zmeraj mine. Slikanice o petelinčku je z ilustracijami opremila Kristina Krhin.

Klaudija Sedar Prekmurje ob zgodovinski prelomnici 1919

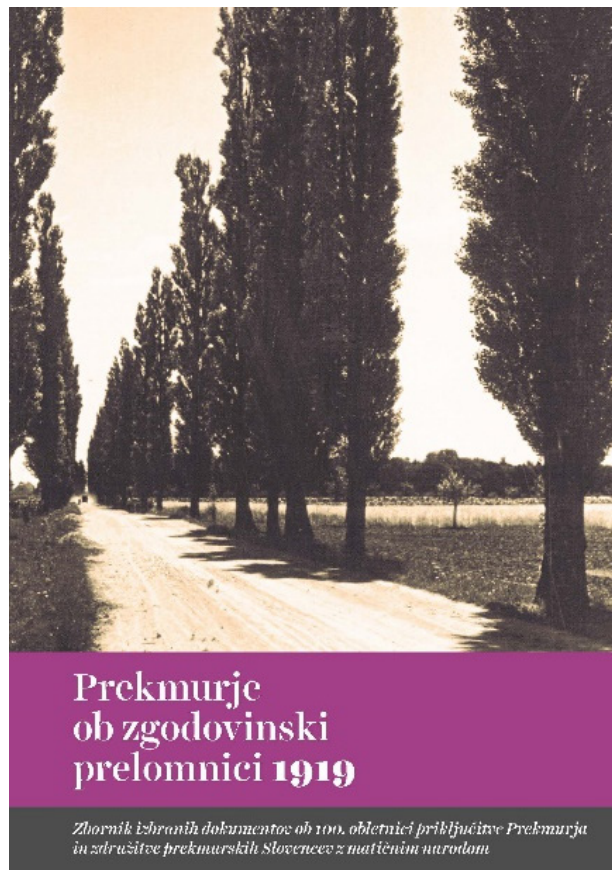
Zbornik izbranih dokumentov ob 100. obletnici priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom

Murska Sobota: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, 2019, 124 str.

strokovna monografija

Zbornik izbranih dokumentov ob priključitvi Prekmurja in združitvi prekmurskih Slovencev z matičnim narodom z naslovom Prekmurje ob zgodovinski prelomnici je razdeljen na šest poglavij, k čemur je ob koncu dodana bibliografija z izborom knjižnih izdaj, nastalih ob obletnicah v počastitev priključitve Prekmurja tedanji Kraljevini SHS oziroma sedanji RS Sloveniji. Pred tem je poglavje posvečeno praznovanju zgodovinske prelomnice Prekmurja 1919 ob desetletjih med leti 1919 in 2019. Kot ugotavlja avtorica, so bile proslave ob desetletjih v letih 1929, 1939, 1999, 2009 in 2019, sicer pa so bile pogoste in slovesne posebej v prvih letih po 1919 in potem spet šele po osamosvojitvi RS oz. po potrditvi 17. avgusta kot državnega praznika v letu 2005.

V prvem poglavju zbornika je govora o imenu Prekmurje, za katerega se zapis najde že v srednjem veku, o demografski podobi in intenzivnemu uveljavljanju madžarizacije v drugi polovici 19. stoletja, ostala štiri poglavja pa zajemajo okvirno čas od oktobra 1918 do junija 1920, torej od ustanovitve Države SHS, Narodnih svetov in Narodne vlade pa do podpisa trianonske pogodbe z Madžarsko. Besedilo znatno obogatijo arhivski dokumenti (v glavnem iz Pokrajinskega arhiva Maribor) in prispevki oziroma poročila slovenske periodike o dogajanju v Prekmurju ob zgodovinski prelomnici.

POKRAJINSKA IN ŠTUDIJSKA **KNJIZNICA** MURSKA SOBOTA

